

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра методики музичного виховання, співу та хорового диригування

«Допущено до захисту»
В. о. завідувача кафедри

(підпис)

«___» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 20__ р.

СИСТЕМА ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ
В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗММ-м-22

ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)

Кобилінської Анни Сергіївни
Керівник: доктор педагогічних
наук, доцент Ракітянська Л. М.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАРУБІЖНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Базові поняття дослідження	7
1.2. Тенденції освітньої політики в країнах західного світу.....	13
1.3. Системний підхід як методологічний напрям наукового дослідження.....	28
1.4. Система загальної музичної освіти в Англії.....	38
Висновки до розділу 1.....	51
РОЗДІЛ 2. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН У СФЕРІ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ У ПРАКТИКУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	53
2.1. Концептуальні засади Нової української школи в контексті тенденцій розвитку вітчизняної системи освіти.....	53
2.2. Власний досвід навчання в США у закладі мистецького профілю....	61
Висновки до розділу 2.....	68
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71
ДОДАТКИ.....	80
ДОДАТОК А.....	80
ДОДАТОК Б.....	81
ДОДАТОК В.....	82
ДОДАТОК Г.....	83
ДОДАТОК Д.....	84
ДОДАТОК Е.....	85
ДОДАТОК Є.....	86
ДОДАТОК Ж.....	87
ДОДАТОК З.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Державна політика у сфері освіти, як визначено Законом України «Про освіту» (2017), формується і реалізується на основі наукових досліджень, вітчизняного та зарубіжного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку з метою задоволення потреб людини та суспільства [25]. Серед засад державної політики у сфері освіти визнано інтеграцію у міжнародний освітній та науковий простори, що зумовлює необхідність наукових досліджень перспективних шляхів та провідних векторів розвитку освіти розвинених країн світу.

Центральною реформою вітчизняної системи освіти є Концепція Нової української школи (2016), якою передбачено докорінне та системне реформування загальної середньої освіти з урахуванням передового зарубіжного досвіду, що актуалізує його вивчення та ґрунтовне осмислення. Лідерами у світовому освітньому просторі вважаються країни Європейського Союзу та США (англомовні країни), які демонструють вагомі досягнення у сфері освіти, зокрема, і в системі загальної мистецької освіти.

Вивчення досвіду найбільш розвинених країн у сфері освіти, основних тенденцій їх розвитку, порівняльний аналіз спільного та відмінного між вітчизняними та зарубіжними освітніми системами є одними з напрямів сучасної порівняльної педагогіки (педагогічної компаративістики), яка вважається відносно молодого галуззю педагогічної науки. Разом з тим, інтерес до неї за останні роки помітно зростає, що пояснюється інноваційними процесами у глобалізованому світі, реформуванням вітчизняної системи освіти, зокрема, загальної середньої освіти, підготовки нової законодавчої, нормативно-правової бази, навчально-методичного та кадрового забезпечення.

Теоретико-методологічні засади педагогічної компаративістики сформульовані у працях відомих вітчизняних учених: Н. Балацької [1], Т.Кристочук [36], О. Локшиної [10], О. Матвієнко [13], А. Сбруєвої [34], С. Сисоєвої [38], та ін.

Вивченню тенденцій освітньої політики закордонних країн присвячено наукові праці зарубіжних дослідників: Дж. Бенкса [43], Л. Дарлінг-Хеммонд [43], Дж. Паттерсона [68], М. Фуллана [60] та ін.

Серед українських вчених-компаративістів, хто досліджують феномен загальної мистецької освіти розвинених країн світу є: Л. Волинець [35], Г. Ніколаї [45], Л. Сбітнєва [33], В. Черкасов [40] та інші. Проте, недостатньо глибокого висвітлення отримала проблема дослідження системи загальної мистецької освіти в англійських країнах як певної цілісності. Актуальність обраної проблеми обумовила вибір теми дослідження.

Об'єкт дослідження – загальна мистецька освіта у світовому освітньому просторі.

Предмет дослідження – система загальної мистецької освіти в англійських країнах.

Мета дослідження: дослідити специфіку системи загальної мистецької освіти в англійських країнах.

Для досягнення мети сформульовано **завдання дослідження:**

1. Визначити базові поняття дослідження.
2. Схарактеризувати тенденції освітньої політики в англійських країнах (Великобританія, країни Європейського Союзу, Сполучені Штати Америки).
3. Здійснити компаративний аналіз сучасних тенденцій в освітній політиці англійських країн (Англії, США та країн Євросоюзу).
4. Розкрити сутність системного підходу як методологічного напрямку наукового дослідження.
5. Дослідити загальну мистецьку освіту англійських країн на засадах системного підходу.
6. Розкрити концептуальні засади Нової української школи.
7. Проаналізувати шляхи імплементації досвіду англійських країн у сфері загальної середньої освіти у практику нової української школи.
8. Описати власний досвід навчання в США у закладі мистецького профілю.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**:

- *аналіз* науково-методичної літератури для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, вивчення нормативних документів;
- *термінологічний аналіз* для розкриття сутності базових понять дослідження;
- *системний аналіз* для установлення взаємозв'язків між елементами досліджуваного освітнього феномену (загальної мистецької освіти в англomовних країнах) як певної цілісності;
- *порівняльний аналіз* для виявлення загальних та відмінних тенденцій в освітній політиці англomовних країн Євросоюзу (Франції, Німеччини, Бельгії, Польщі, Нідерландів), Великобританії, США та України;
- *узагальнення* для формулювання висновків дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані в системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, під час опанування дисципліни «Методика загальної музичної освіти» та інтегрованого курсу «Мистецтво».

Апробація дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи пройшли апробацію на Міжнародних науково-практичних конференціях:

1. Чередник (Кобилінська) Г. С. Базові засади педагогічної компаративістики. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи* : зб. матеріалів I Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених ; за ред. І. М. Власенко, В. М. Міщанчук, О. І. Шрамко, О. О. Петренко. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2023. С. 31–33.

2. Kobylinska A. Tendencies of Education Policy in the UK. *Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates* : Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Internet Conference, August 3–4. Dnipro, 2023. P. 257–258.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів по три підрозділи, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

- Загальна кількість сторінок – 88.
- Загальна кількість літературних позицій – 76.
- Загальна кількість таблиць – 6.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАРУБІЖНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

1.1. Базові поняття дослідження

Наукове дослідження у будь-якій сфері передбачає чітке визначення його базових понять [36]. У цьому контексті варто навести слова відомого французького філософа XVII ст. Р. Декарта, який підкреслював: «Визначте точно кожне слово, і ви позбудетеся половини помилок» [21, с. 23].

У термінологічне поле нашого наукового дослідження входять такі базові поняття, як: «система», «загальна мистецька освіта», «англомовні країни», «тенденція», «освітня політика», «західний світ». Розкриємо зміст цих понять. Сутність поняття «система» детально розкрито у підрозділі 1.3.

Поняття «*мистецька освіта*» було введено в обіг О. Рудницькою, яка визначила мистецьку освіту як освітню царину, що покликана розвивати в людині її потенціал, здібності, естетично-ціннісні орієнтири, вміння виражати власні емоції та почуття через творчість, поглиблювати чуттєву та емпатійну складову [32].

За визначенням Л. Масол, «*загальна мистецька освіта*» потрактовується як підсистема шкільної освіти, яка злагоджено сполучає навчання, виховання і розвиток здобувачів освіти засобами мистецтва. Вона спрямована на їх активне залучення до культурного життя соціуму і сприяє подальшому розвитку їхньої художньо-естетичної самоосвіти. Вона виступає у якості медіатора між культурними надбаннями суспільства та окремими індивідами. Мистецька освіта допомагає поглиблювати предметні мистецькі компетентності, а також сприяє художній самореалізації та мистецькому розвитку протягом усього життя. Таким чином, мистецька освіта визнається важливим чинником розвитку особистості та її взаємодії зі світом культури [11].

Л. Масол розглядає загальну мистецьку освіту як серцевину системи художньо-естетичного виховання особистості у двох площинах:

– як соціальну складову, що виражається через процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей мистецтва в соціокультурному просторі (естетична соціалізація);

– як суто педагогічну складову, що передбачає створення необхідних умов для художньо-естетичного розвитку здобувачів освіти засобами мистецтва в закладах освіти.

Також Л. Масол наголошує, що концептуальні засади системи мистецької освіти складаються з теоретичного компоненту, а саме взаємовідношення усіх її елементів (мета – сутність – процес – наслідок – оцінювання) та взаємозв'язків видів мистецтва в поєднанні складових частин змісту освіти (перцепція – аналіз-інтерпретація – емпірична діяльність – творчість) [11].

На думку О. Ростовського, сутність музичної освіти розкривається через результати музичного навчання, виховання і розвитку, які сприяють музично-творчій діяльності здобувача освіти. Загалом, музична освіта втілюється шляхом формування та розвитку компетентностей, в процесі чого здійснюється музичний розвиток індивіда, удосконалюється його спроможність до перцепції, інтерпретації, аналізу, виконання та створення музики. Результатом музичної освіти є сутність і якість тих надбань, які здобувач освіти опанував в ході музично-освітнього процесу. Змістовний та процесуальний елементи такої діяльності перебувають у цілісності, взаємодіючи між собою та взаємозумовлюючи один одного [31].

О. Олексюк розглядає музичну освіту у трьох аспектах: як освітню систему, освітній процес і його результат. Як система, музична освіта існує в таких вимірах:

1) соціальний масштаб музичної освіти (світова музична освіта; музична освіта певної країни, регіону, закладу освіти тощо);

2) ступінь музичної освіти (дошкільне музичне виховання; спеціалізована музична освіта; неспеціалізована (загальна) музична освіта; позашкільна музична освіта; професійна музична освіта; післядипломна музична освіта);

3) профіль музичної освіти (музична; музично-педагогічна).

Як освітній процес, музична освіта є взаємодією двох сторін: діяльності викладача і діяльності вихованця. З боку викладача музично-освітній процес – це поєднання навчання і виховання, з боку учня – опанування та творче використання музичних знань, умінь, навичок [20].

Музична освіта як результат, за концепцією О. Олексюк, має два аспекти:

1) це наслідок дії системи, зафіксованої державним стандартом щодо музичної освіти;

2) результатом музичної освіти є сама людина, її досвід як система особистісних якостей, музичних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, світогляду, творчої діяльності [20].

У дослідженні ми будемо розглядати загальну мистецьку освіту у двох значеннях :

1) як *освітній процес*, що гармонійно поєднує навчання, виховання й розвиток здобувачів освіти засобами мистецтва, сприяє їхньому духовно-естетичному зростанню та художньо-творчому самовираженню;

2) як *освітній результат* залучення здобувачів освіти до сфери мистецтва, що виражається в системі набутих предметних (мистецьких) компетентностей, особистісних духовних запитів, культурно-мистецьких уподобань, смаків, поглядів, ціннісних орієнтацій, які сприяють подальшій мистецькій самоосвіті та успішній самореалізації у соціокультурному просторі.

Номінальною одиницею виокремлено термін «тенденція». У тлумачному словнику поняття «тенденція» (від лат. «tendere») в буквальному значенні перекладається як «прагнути» або «спрямовувати» [3]. Отже, тенденція є напрямом для розвитку чого-небудь, певним прагненням, характерним для конкретного явища. О. Локшина потрактовує поняття «тенденції освітньої політики» як фундаментальну категорію у розвитку освіти та порівняльній

педагогіки, оскільки виокремлення та аналіз провідних тенденцій у міжнародному науковому просторі, дослідження особливостей та алгоритмів розвитку освітньої діяльності дозволяє модернізувати освітню систему окремих країн на основі досвіду зарубіжних держав [39].

За концепцією І. Іванюк термін «*освітня політика*» визначається як комплекс конкретних дій, які направлені на досягнення освітніми організаціями та інституціями запланованих завдань в системі освіти. Дана дефініція передбачає, що освітня політика відноситься до сфери суспільної політики, яка, в свою чергу, покликана віддзеркалювати фундаментальні цінності, ключові потреби та очікування соціуму [7].

Термін «*західний світ*» використовується для позначення групи країн, які мають спільні характеристики в політичній, культурній, економічній та історичній сферах. Такі країни розташовані на заході від географічного центру світу, що зазвичай асоціюється з Європою і, переважно, є спадкоємцями греко-римської імперії [66]. Чітко регламентованого та загальноприйнятого списку країн, які в сукупності складають західний світ, на сьогодні не існує. Втім, у сучасній інтерпретації до поняття «західний світ» апелюють, коли мають на увазі країни Європи та інші високорозвинені держави, населення яких мігрувало з Європи в епоху Великих географічних відкриттів (період в європейській історії з XV по XVII ст.) [71].

Згідно з даними WorldAtlas, до західного світу належать такі країни: США, Канада, країни Європейського Союзу, Великобританія, Норвегія, Ісландія, Швейцарія, Австралія та Нова Зеландія. До західних відносять і такі мікродержави, як Андорра, Ліхтенштейн, Монако, Сан-Марино та Ватикан [70]. С. Хантінгтон у своїй книзі «Зіткнення цивілізацій» демонструє, які країни належать до західного світу (Додаток А). Серед них країни ЄС, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія та Французька Гвіана та Папуа-Нова Гвінея [62].

Практично ідентичне бачення стосовно країн, які належать до західного світу, мають П. Каран [64] та Дж. Делі [47] (Додаток Б). Дослідники відмічають, що характерними особливостями країн західного світу є:

- демократичний устрій;
- розвинена економіка та промисловість;
- високий рівень життя більшості населення;
- культурне розмаїття;
- багаті природні ресурси;
- глобальний вплив на світову політику, науку, технології тощо.

Провідною ознакою країн західного світу є мовне розмаїття серед населення [62]. Зазвичай англійська мова є або офіційною мовою суверенних держав та територій, що належать до західного світу, або має значний вплив у соціально-політичній та економічній сферах. Саме визначення англійської мови як міжнародної сприяє її поширенню та використанню в багатьох країнах світу. Відтак, держави, в яких англійська є офіційною мовою або має широке використання в комунікації, називаються *англомовними країнами* [4].

Основними англомовними країнами є: Сполучені Штати Америки, Канада, Велика Британія (об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії), Австралія, Нова Зеландія, Ірландія, Південна Африка, Сінгапур, Індія, Філіппіни, Ямайка, Багамські Острови та інші (Додаток В). У Додатку В позначено країни світу (темно-синім кольором), в яких англійська є рідною мовою. Бірюзовим кольором виділені держави, де англійська – офіційна, проте нерідна мова для більшості населення. Так, у деяких державах з переліку (Велика Британія, Ірландія, Канада, Нова Зеландія, Індія, Філіппіни) англійська мова має статус офіційної, втім окрім неї поширені й інші мови. В Австралії, США та Новій Зеландії офіційної мови немає, проте вона визнається такою де-факто (від лат. «de facto» – «фактично» – у відповідності до реального стану речей). У таких країнах, як Малайзія, Ізраїль, Бангладеш та Шрі-Ланка англійська мова фактично проголошена офіційною, втім не набула широкого поширення [4]. Зазначений перелік країн не є вичерпним, адже існують й інші держави, в яких англійська мова грає значну роль в комунікації, освіті, в політичній та економічній сферах.

У нашому дослідженні ми будемо аналізувати систему загальної мистецької освіти в контексті тенденцій освітньої політики тих країн, де англійська є рідною мовою для населення, а також тих передових держав, в яких вона має офіційний чи «робочий» статус. Зокрема, це Великобританія, США та країни Євросоюзу. Наприклад, в Європейському Союзі (ЄС), англійська поширена у якості «робочої мови». Це означає, що вона використовується як універсальна мова для офіційних документів та комунікації в рамках певних інституцій ЄС. Так, за даними Європейської комісії, знання англійської серед країн Євросоюзу у якості іноземної мови складає близько 38%, далі йдуть німецька та французька (по 14%), іспанська (6%) та італійська (3%) мови. Найкращі показники зі знання англійської як другої мови по Європі мають Мальта (52%), Данія (44%), Кіпр (42%) та Швеція (40%) [59].

Таким чином, англійська займає лідируючу позицію і стала універсальною для Європи у якості іноземної мови. Як зазначає М. Модіано, популяризація та інтернаціональний характер англійської мови стали продуктом узгоджених зусиль, що були спрямовані на покращення рівня володіння англійською мовою серед європейців після Другої світової війни [67]. Наразі статус англійської мови в ЄС може бути обмеженим або змінюватись внаслідок виходу Великої Британії з Європейського Союзу (Brexit). Втім, практика використання англійської як основної мови залишається в ЄС й донині, адже англійська продовжує бути однією з найпоширеніших мов у європейському просторі, особливо в умовах інтернаціонального співробітництва.

Отже, базові поняття дослідження в контексті наукових теорій та положень є його теоретичною основою і спрямовані на розв'язання окреслених дослідницьких завдань.

1.2. Тенденції освітньої політики в країнах західного світу

Україна нині переживає складні часи своєї історії на шляху інтеграції до Європейського Союзу як вільна, незалежна і демократична держава. Знання і урахування тенденцій розвитку високорозвинених країн західного світу, зокрема, і у сфері освіти, є необхідною умовою інтеграційного процесу. На думку В. Кременя, видатного сучасного вітчизняного філософа і освітянина, у минулому міністра освіти України, важливо осмислити основні загальноцивілізаційні тенденції XXI століття, які впливатимуть на подальший розвиток суспільства і всі сфери життєдіяльності людини [9].

У своєму цивілізаційному розвитку нині людство переживає глобальні проблеми, які стосуються не окремих країн, а є світовими процесами, що торкаються життєвих інтересів усіх народів і держав, і розв'язання яких потребує їхніх спільних зусиль. Глобальні проблеми світового масштабу стосуються різних сфер життєдіяльності суспільства й людини. Сучасний єдиний, загальносвітовий фінансово-економічний простір, світова ринкова економіка та світовий ринок праці, науково-технічний та технологічний прогреси, автоматизація процесів виробництва, нові освітньо-інформаційні технології та цифрова революція – це ті загальні виклики, що стоять перед сучасним суспільством і є показниками зростаючої трансформації різних сфер суспільного життя, зокрема і освітньої.

Оскільки ринок праці стрімко змінюється, а економічні та соціальні перетворення вимагають здобуття нових умінь та знань для працевлаштування, конкурентоздатності та ефективної самореалізації в соціумі, нині і освітня політика високорозвинених країн світу обирає за вектор підготовку здобувачів освіти як висококваліфікованих, компетентних, готових до навчання протягом життя та праці в мінливих і динамічних умовах глобального суспільного розвитку [50].

Окрім економічних викликів, людство має справу і з демографічними змінами, з соціальною нерівністю, що безпосередньо пов'язано із освітньою

політикою країн. Глобалізація світу розмиває чіткі межі між культурними та соціальними сферами, що проєктується і на міжнародний характер освіти. Відтак, сучасні концепції освіти ґрунтуються на усвідомленні багатокультурної перспективи розвитку людського суспільства, визнанні та повазі до культур інших країн і народів, сприйнятті широкого розмаїття національних культур як складових загальнолюдської культури.

Вищезазначені чинники розвитку сучасного суспільства визначають глобальні проблеми, розв'язання яких безпосередньо пов'язаною із освітянською сферою. Саме на систему освіти у світовому масштабі покладаються завдання забезпечити потреби глобалізованого суспільства XXI ст., запитів особистості, реагуючи на виклики часу шляхом безперервного вдосконалення освітнього процесу, його реформування, впровадження педагогічної інноватики, спрямованої на забезпечення нової якості освіти, що відповідає вимогам часу і темпам цивілізаційного розвитку.

В Україні, у «Національній доктрині розвитку освіти» [17] основою розвитку особистості, суспільства, нації і держави визнана освіта як необхідна умова майбутнього України. «Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової діяльності суспільства» [17].

Педагогічна компаративістика як галузь педагогічної науки дозволяє досліджувати, вивчати, порівнювати тенденції розвитку освіти в різних країнах світу, виявляючи їхні спільні та відмінні риси. Завдяки цьому, оперуючи знаннями про загальні та національні особливості різних освітніх систем і прогресивні напрями розвитку, Україна модернізує власну систему освіти шляхом реформування, вивчення та впровадження прогресивного досвіду високорозвинених країн, приєднуючись до світової освітньої практики.

В Україні реформування системи освіти базується як на традиціях вітчизняної системи освіти, так і врахуванні досвіду найбільш розвинених європейських країн, зокрема країн Європейського Союзу. З метою покращення якості освіти, її адаптації до сучасних вимог і стандартів, Україна аналізує та осмислює досвід високорозвинених країн та успішних педагогічних практик,

які є загально визнаними та впроваджені в освітні системи країн Європи та США. Такий підхід дозволяє використовувати вже перевірені та дієві методи та технології для підвищення якісного рівня освіти, забезпечувати доступну освіту та узгоджувати українські освітні стандарти з їхніми міжнародними аналогами.

У визначенні методологічних засад нашого дослідження ми ґрунтуємося на базових положеннях педагогічної компаративістики, теоретичне обґрунтування яких міститься у працях відомих вітчизняних учених Т.Кристочук [36], О. Локшиної [10], А. Сбруєвої [34], С. Сисоєвої [38] та ін.

Аналізуючи оновлені напрями Європейського Союзу щодо розбудови європейського освітнього простору в умовах глобальних викликів, перед якими опинилося суспільство у XXI ст., О. Локшина підкреслює важливість для української освіти, зокрема і системи загальної середньої освіти, подальшої синхронізації з ключовими орієнтирами демократичних країн Євросоюзу [10].

С. Сисоєва вважає за необхідне у порівняльних педагогічних дослідженнях ґрунтуватися на категоріях діалектики: «загальне», «особливе» та «специфічне» або «одиничне», які мають важливе значення у процесі пізнання і відображають його логіку та послідовність: від специфічного до особливого і від особливого до загального. «Загальне» вона відносить до методологічних засад, на яких ґрунтується кожне наукове дослідження в галузі педагогіки. «Особливе» пов'язується з методологією власне порівняльного дослідження. «Специфічне» стосується досліджуваного явища, яке відображає різні галузі педагогічної науки (професійна педагогіка, дидактика, теорія і методика виховання тощо) і становить предмет дослідження [38].

Серед завдань порівняльної педагогіки науковець виокремлює ті, які є інваріантами для кожного порівняльного дослідження:

– Ґрунтовний аналіз і ретельне порівняння змісту понять, які використовуються у дослідженні у перекладі з іноземної мови, з поняттями, які вживаються у вітчизняній теорії та практиці. Розбіжність і багатозначність у тлумаченні наукових понять призводить до «комунікативного хаосу» і значно знижує рівень методології педагогічної науки;

- Визначення критеріїв порівняльного аналізу, що передбачає доведення еквівалентності і порівнювальності досліджуваного явища у різних країнах;
- Доцільність перенесення зарубіжного досвіду освіти в українську систему освіти;
- Розробка рекомендацій щодо освітньої політики, змісту реформ та модернізації освіти, що є метою будь-якого порівняльного дослідження [38].

Також С. Сисоева сформулювала загальні вимоги до компаративістського дослідження: 1) знання мови країни, по якій проводиться наукове дослідження; 2) перебування на теренах цієї країни; 3) знання історії і культури країни [38].

Таким чином, в контексті базових засад педагогічної компаративістики ми розглядаємо вивчення системи загальної мистецької освіти в англomовних країнах як одиничне наукове дослідження, яке відображає специфіку системи загальної мистецької освіти в англomовних країнах і є предметом нашого дослідження.

Відносно вимог щодо компаративістського дослідження, зазначимо, що перша вища освіта, яка здобута мною у Криворізькому державному педагогічному університеті, це – бакалавр освіти (мова і література (англійська)), вчитель англійської мови та зарубіжної літератури. Також, протягом 2017–2019 рр. я навчалася у США, у коледжі Virginia Peninsula мистецького профілю. Отже, я мала змогу протягом зазначеного періоду вивчати історію і культуру цієї країни та набула значного досвіду комунікації в англomовному середовищі.

Вивченню тенденцій освітньої політики європейських країн присвячено наукові праці зарубіжних і вітчизняних дослідників: Дж. Бенкса [43], Л.Дарлінг-Хеммонд [43], Дж. Паттерсона [68], М. Фуллана [60], а також О.Глушко [39], А. Джурило [39], С. Кравченко [39], Т. Кристопчук [37], О.Локшиної [39], М. Семенової [24], С. Сисоевої [37], Г. Пономарьової [24] та ін.

Актуальність цього питання полягає в тому, що саме тенденції розвитку системи освіти кожної країни впливають на її соціально-економічний розвиток

і в цілому на соціальне благополуччя її громадян. У нашому дослідженні предметом аналізу є тенденції освітньої політики англomовних країн західного світу, зокрема, Великобританії, держав-членів ЄС (Франція, Німеччина, Бельгія, Польща, Нідерланди) та США.

Тенденції освітньої політики Великої Британії

Проаналізувавши Державну освітню програму Великої Британії (National curriculum) [50], офіційні звіти Міністерства освіти Великої Британії (Department for Education) [48], Державний стандарт вчителя (Teachers' Standards) [53], звіти Парламентського офісу з питань науки і технологій [61], а також, ґрунтуючись на наукових дослідженнях з педагогічної компаративістики, ми виокремили наступні тенденції в освітній політиці країн Великої Британії:

1. *Децентралізація та деволуція* (передача повноважень з центрального уряду до місцевої влади). Система освіти Великої Британії ґрунтується на децентралізованій моделі, тому кожна з країн, яка входить до складу Великобританії (Англія, Шотландія, Уельс і Північна Ірландія), може вносити власні корективи в освітній процес та освітнє середовище.

2. *Збільшення автономії шкіл* дозволяє закладам освіти самостійно обирати навчальні програми зі шкільних предметів, коригувати навчальний план школи. Відтак, заклади освіти мають свободу в прийнятті рішень та управлінні освітнім процесом. Окремим закладам надається автономія рішень щодо фінансових витрат та розподілу матеріального забезпечення [61].

3. *Підвищення якості викладання та навчання, які забезпечується:*

а) шляхом підтримки професійного зростання вчителів. У Великій Британії існує Державний стандарт вчителя з визначеними обов'язковими професійними компетентностями, якими він повинен володіти. Передбачено, що вчитель, демонструючи високі професійні та особистісні якості, які відповідають нормам стандарту, надихатиме та мотивуватиме учнів на активну навчально-пізнавальну діяльність, спрямовану на нові досягнення, успішні освітні результати тощо [53]. Задля цього створено широку мережу спеціальних інституцій для професійного розвитку вчителів, що включає різноманітні

професійні асоціації, організації, об'єднання, головною метою яких є підвищення кваліфікації вчителів, забезпечення інформаційної підтримки та співпраці між вчителями. Окрім того, в освітній процес активно впроваджуються педагогічні нововведення, сучасні освітні технології, які покликані підвищувати професійну компетентність вчителів, і, як наслідок, покращити якість освіти в країні [50].

б) через впровадження в освітній процес сучасних методик навчання та оцінювання освітніх результатів здобувачів освіти. Вони включають в себе інноваційні технології навчання, адаптовані до індивідуальних потреб здобувачів освіти, навчальні програми зі шкільних предметів, використання в освітньому процесі віртуальних інструментів тощо. Здійснюється постійний моніторинг якості освіти та освітніх досягнень здобувачів освіти [61]. Набуває популярності використання проєктного навчання, що передбачає відпрацювання учнями отриманих теоретичних знань на практиці, набуття нових навичок. Пріоритетним напрямом в освітньому процесі є використання *гейміфікації*, тобто імплементація ігрових елементів у неігровому середовищі. Цей напрям є популярним через успішне мотивування здобувачів освіти і їх залучення до навчання. Він також допомагає ефективно засвоїти новий матеріал та пришвидшити його запам'ятовування [69].

в) шляхом додаткового фінансування. Уряд Великої Британії надає фінансову підтримку для професійного розвитку вчителів, що включає стипендії для післядипломної освіти та спеціалізовані стипендії для вчителів певних дисциплін, що свідчить про *мотивацію до педагогічної професії*. Окрім цього, уряд намагається забезпечити доступність освіти для бажаючих навчатися. Наприклад, за даними незалежної комісії Департаменту освіти Великобританії під керівництвом Філіпа Аугара було виявлено, що наразі випускники закладів вищої освіти не завжди мають можливості для працевлаштування, спостерігається низький довгостроковий потенціал заробітку. Таким чином, задля усунення подібних складнощів проводяться відповідні реформи щодо додаткового фінансування в сфері освіти. Відтак,

випускники профільних шкіл, які хочуть здобувати вищу освіту, будуть отримувати додаткові виплати. Також передбачено зниження вартості навчання в університетах. Реформа з фінансування системи освіти покликана покращити якість надання освітніх послуг, що в перспективі має підвищити привабливість закладів освіти в Англії на міжнародній арені [48].

4. *Розвиток технологій та цифрової грамотності.* Міністерство освіти Великої Британії наголошує на необхідності формування цифрової грамотності серед здобувачів та вчителів шляхом активного впровадження інформаційних технологій в освітній процес. У закладах загальної середньої освіти на повсякденній основі використовуються планшети та ноутбуки. Така альтернатива традиційному навчанню пропонує більш інтерактивний та захоплюючий спосіб вивчення нового матеріалу, а також дозволяє здобувачам освіти навчатись більш персоналізовано, виконувати завдання у власному темпі, незалежно від однокласників [69].

Варто наголосити і на активному використанні в освітньому процесі соціальних медіа. Вчителі застосовують платформи соціальних мереж для спілкування зі своїми учнями та обміном ресурсами. Здобувачі освіти теж активно використовують соціальні мережі для спілкування та співпраці над навчальними проектами. Робиться акцент на тому, що саме соціальні медіа створюють більш відкрите, інтерактивне та, головне, сучасне освітнє середовище [69].

5. *Впровадження інклюзивної освіти.* Провідною тенденцією в системі освіти Великої Британії, що передбачена Державною освітньою програмою, є розвиток інклюзивної освіти задля забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти, незалежно від національності, етнічного походження, статі, фізичного стану або когнітивних здібностей. Програма зобов'язує вчителів зважати на індивідуальні особливості і потреби здобувачів освіти. Це стосується раси, інвалідності, релігійних переконань, сексуальної орієнтації, вагітності та материнства, а також зміни статі [50].

6. *Сформована компетентна особистість.* Система освіти в країнах Великої Британії спрямована на підготовку компетентних здобувачів освіти, здатних до навчання у сфері професійної освіти та подальшої професійної реалізації. Високий духовний, моральний, культурний, розумовий та фізичний розвиток індивіда з активною соціальною позицією є необхідними складовими компетентної особистості, готової до успішного функціонування в суспільстві. Так, наприклад, державні школи зобов'язані забезпечити викладання релігійної освіти на кожному рівні навчання (key stages 1-3 – еквівалент нашої початкової та основної школи). Обов'язковим є і викладання дисциплін, пов'язаних з вихованням навичок соціальної поведінки, взаємовідносин і комунікації у соціумі у початковій та основній школі. В основній та профільній школі додається предмет статевого виховання.

Мистецька освіта Великої Британії є невід'ємною складовою Державної освітньої програми і має свої особливості. Так, мистецькі дисципліни є обов'язковими для вивчення на рівні підготовчої, початкової та основної школи [50]. Мистецтво (включаючи, дизайн, музику, танець, драматичне мистецтво та медіа-мистецтво), гуманітарні науки (включаючи географію та історію) і сучасна іноземна мова не є обов'язковими предметами в профільній школі (key stage 4), проте всі здобувачі освіти мають право на вивчення зазначених дисциплін за бажанням [50]. Таке рішення приймається адміністрацією ЗЗСО та узгоджується з батьківським комітетом. Здобувачі освіти активно заохочуються до позашкільної художньо-творчої діяльності. Тим, хто навчається в музичних закладах або спеціальних регіональних центрах мистецького спрямування, передбачена виплата стипендій [40].

Тенденції освітньої політики країн Євросоюзу (Франції, Німеччини, Бельгії, Польщі, Нідерландів)

У контексті досліджень сучасних тенденцій в європейському освітньому просторі ключовим фактором визнано інтенсифікацію демократичних цінностей через реалізацію ідей європейського виміру [35].

Проаналізувавши Резолюцію Ради ЄС про стратегічні рамки європейського співробітництва в освіті та навчанні в напрямку Європейського освітнього простору та за його межами (2021) [57], Стратегію розвитку Європейської комісії (2020) (незалежний орган, який репрезентує спільні інтереси всіх держав-учасниць ЄС) [58], а також, урахувавши наукові розвідки вчених у сфері педагогічної компаративістики, нами виокремлено наступні провідні стратегії-тенденції освітньої політики країн Євросоюзу:

1. Глобалізація освіти та зміцнення престижності вищої освіти в Європі втілюється шляхом заохочення закладів освіти до співпраці через створення транснаціональних альянсів, об'єднання ресурсних можливостей, стимулювання науково-освітніх досліджень серед студентства, у тому числі, через розгортання ініціативи Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) в рамках Болонського процесу.

2. Компетентна та високоосвічена особистість. На рівні ЄС якісна освіта передбачає оволодіння здобувачами освіти ключовими компетентностями, серед яких особлива увага приділяється громадянській, міжкультурній та соціальній компетентностям, взаєморозумінню та толерантному ставленню до інших, а також демократичним цінностям.

3. Академічна доброчесність та справедливе оцінювання як складові прозорих та об'єктивних систем оцінювання, що передбачає запобігання плагіату та іншим формам академічної недоброчесності. Вчителі несуть відповідальність за справедливе оцінювання та слідування етичним нормам педагогічної взаємодії.

4. Інклюзія та рівні можливості для кожного здобувача освіти – безпечні та інклюзивні заклади освіти вільні від насильства, дискримінації та поведінки, яка може завдати шкоду іншим, просування спільних цінностей та інклюзивної освіти.

5. Мобільність та технологізація освітнього процесу, що сприяє створенню інтерактивного освітнього середовища, застосуванню передових технологій і методів навчання, які адаптуються під індивідуальні потреби учнів.

6. *Навчання протягом життя* передбачає доступ до якісного навчання для всіх учнів та дорослих, у тому числі через різні форми освіти, можливості підвищення кваліфікації та перепідготовки протягом усього трудового життя. Це стало можливо завдяки ініціативі Європейських університетів та центрів професійної підготовки, що відкрилися в рамках програми Erasmus +.

7. *Підвищення якості освіти та мотивації до педагогічної професії.* Країни ЄС приділяють значну увагу створенню сприятливих умов для ефективної професійної діяльності вчителів, що розглядається ключовим фактором для забезпечення якісного навчання. Створюються спеціальні програми, що покликані сприяти *професійному розвитку вчителів*, обміну педагогічним досвідом, напрацьованими навчально-методичними матеріалами інноваційного змісту тощо.

В Стратегії розвитку Європейської комісії (2020) [58] наголошується на тому, що всі зазначені стратегії освітньої політики взаємопов'язані між собою. Так, наприклад, підвищення якості освіти та впровадження інклюзії пов'язуються з успішним працевлаштуванням, а підвищення рівня зайнятості призводить до зменшення показника бідності. Зростаюча кількість досліджень, розробок та інновацій у всіх секторах економіки в поєднанні з підвищенням ефективності використання ресурсів сприяють створенню нових робочих місць.

Зазначені тенденції освітньої політики країн Євросоюзу мають безпосередній вплив на розвиток мистецької освіти в цих країнах, яка має свої особливості. Так, наприклад, у Франції окрім базових предметів, навчальний план включає декілька дисциплін мистецького циклу, зокрема, музичне та образотворче мистецтво, хореографія, кіномистецтво та театр. Державні програми художньо-естетичного спрямування націлені на розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти і передбачають включення мистецтва у навчальні плани, починаючи від закладів дошкільної освіти і до закладів вищої освіти [40].

У німецьких закладах загальної середньої освіти на уроках музики основним завданням є засвоєння базових знань та умінь, як-от: нотна грамота,

основи теорії музики, слухання музики, знайомство з біографіями видатних композиторів, оволодіння практичними навичками музикування на дитячих музичних інструментах. Спів вважається провідною складовою музично-творчої діяльності на уроках.

У Бельгії застосовується інтегрований підхід до вивчення предметів мистецького спрямування (зокрема, поєднується зміст таких дисциплін як: музика, хореографія, театральне та образотворче мистецтво). В основній школі предмет «Музика» є обов'язковим для вивчення, під час якого здобувачі освіти ознайомлюються з музичним надбанням власної країни та кращими здобутками європейської спадщини [40].

У Польщі музична освіта поширена як на уроках у закладах загальної середньої освіти, так і у позашкільних установах. У початкових класах увага приділяється формуванню у здобувачів освіти комплексу вокально-хорових навичок, розвитку музичного слуху, зокрема, почуття ритму. В основній школі відбувається ознайомлення зі зразками класичної та народної музики, оволодіння навичками гри на музичних інструментах. Для прикладу, в Нідерландах навчальна програма ґрунтується на тих видах музичної діяльності, які сприяють розвитку музичних здібностей здобувачів освіти, як-от: співи, слухання творів сучасних нідерландських композиторів та композиторів-класиків, гра на народних інструментах [40].

Таким чином, загальна мистецька освіта в країнах ЄС та музична освіта, зокрема, покликані сприяти культурному вихованню зростаючого покоління, формуванню широкого мистецького кругозору, інтересу до мистецько-культурної спадщини своєї країни та інших країн, розвитку творчих здібностей, музично-виконавських умінь, що в цілому спрямовані на збагачення духовного світу дітей та молоді.

Тенденції освітньої політики США

Система освіти США кардинально відрізняється від країн ЄС, адже вона ґрунтується на *децентралізованій моделі*. За освітню політику відповідають

переважно місцеві органи влади, що передбачає *автономію шкіл* та призводить до великих розбіжностей між штатами в освітній політиці в цілому [65].

У Законі про освіту «Кожен учень досягає успіху» (Every Student Succeeds Act) [75] (2015) виокремлено актуальні вектори освітньої політики країни:

1. *Доступ до освіти кожного громадянина США, інклюзія та рівність в правах.*

2. *Високі академічні стандарти та набуття компетентностей, які сприятимуть успіху учнів в подальшому навчанні та житті.*

«Закон про досягнення закладів загальної середньої освіти» (Secondary Schools Achievement Act), підписаний Національною асоціацією директорів закладів загальної середньої освіти (National Association of Secondary School Principals) (2001), спрямований на впровадження нових освітніх реформ США, які є відображенням тенденцій розвитку системи освіти, а саме:

1. *Пріоритет особистісно-орієнтованого навчання.* Здобувач освіти знаходиться в центрі освітнього процесу, який враховує його індивідуальні потреби, інтереси та здібності. Відтак, здобувач бере активну участь у власному навчанні та несе відповідальність за успішність та власний розвиток. Окрім цього, для тих, хто має певні труднощі з основних предметів розробляється індивідуальний план навчання.

2. *Імплементатії освітніх технологій в навчальному середовищі,* що передбачає доступ до комп'ютерної техніки та Інтернету у школах, впровадження в освітній процес цифрових технологій, навчання здобувачів освіти навичкам цифрової грамотності та безпеки в Інтернеті. Завдяки доступності сучасних технологій такі засоби навчання як програмне забезпечення для віртуальної реальності та 3D-друк вже активно використовуються в навчанні [44].

3. *Неперервний професійний розвиток вчителів* у напрямку підвищення якості викладання. Освітня політика США зосереджена на забезпеченні вчителів доступними програмами підвищення кваліфікації, опрацюванні спеціальних тренінгових програм та сучасних методик тощо.

4. *Підвищення якості освіти та вдосконалення системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти* з метою контролю та регулювання адміністрацією кожного штату програм вимірювання освітніх результатів, новітніх ініціатив та освітніх програм, що створюються на федеральному рівні [72].

Некомерційна організація «XQ Institute», яка займається розробкою програм для вдосконалення освітнього процесу та покращення навчального середовища закладів загальної середньої освіти, визначає наступні тенденції в освітній політиці США:

5. *Популяризація проєктного навчання та гейміфікація*. Працюючи разом над проєктами, що адаптуються до реальних життєвих ситуацій, здобувачі освіти вчаться розвивати творче мислення і розв'язувати практичні задачі. Гейміфікація стає унікальним способом привнесення ігрових елементів в навчальне середовище та мотивування здобувачів освіти на активну навчальну діяльність шляхом певних винагород, значків, нарахування балів тощо [44].

6. *Фокус уваги в освітньому процесі на STEAM-освіті*. Попередньо в освітньому процесі акцент робився на вивчення базових засад науки (S – Science), технологій (T – Technology), інженерії (E – Engineering) та математики (M – Math), тобто STEM-предметів. Новітні тенденції в освітній політиці США пов'язані з популяризацією і престижністю мистецьких дисциплін, відтак з'явилась нова аббревіатура з пріоритетними навчальними дисциплінами – STEAM, де A означає Arts (мистецтво). Отже, STEAM-освіта передбачає застосування змісту мистецьких дисциплін в інших освітніх галузях, що є свідченням інтегрованого підходу до навчання.

7. *Розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти, здатних розуміти власні емоції, керувати ними, розвивати навички міжособистісного спілкування та взаємодії з іншими, особливо в емоційно напружених ситуаціях*. Варто зазначити, що саме батьки наполягають на необхідності навчання дітей емоційному інтелекту в закладах освіти, що сприятиме їхньому успішному входженню в соціум і ефективній самореалізації в ньому.

Підсумовуючи, можемо виокремити загальні тенденції освітньої політики, що є характерними для англomовних країн на Рис. 4:

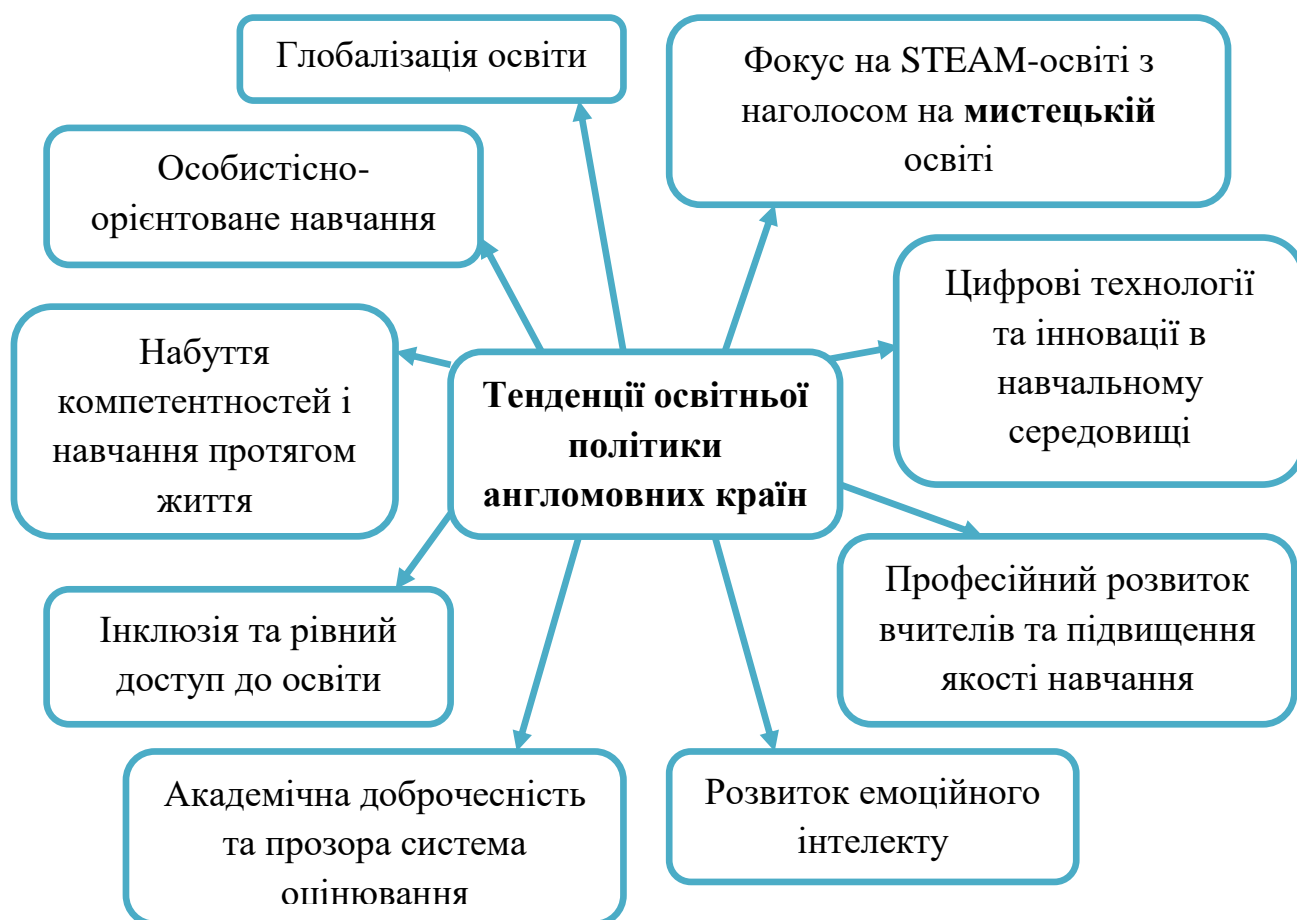

Рис. 4. Загальні тенденції освітньої політики англomовних країн

Серед спільних тенденцій освітньої політики в англomовних країнах можемо виокремити наступні, що показано у таблиці 1.1.:

Таблиця 1.1.

Спільні тенденції освітньої політики англomовних країн

№	Спільні тенденції освітньої політики англomовних країн
1.	Сформована компетентна особистість
2.	Інклюзія та рівні можливості для кожного здобувача освіти
3.	Технологізація освітнього процесу
4.	Підвищення якості освіти
5.	Професійний розвиток вчителів

Частково спільні (наприклад, ті, що є поширеними лише у США та Великобританії (на перетині зеленого та блакитного кіл) або лише у країнах ЄС та Великобританії (на перетині рожевого та блакитного кіл)) та відмінні тенденції для кожної з країн виокремлено на Рис. 5:

Рис. 5. Частково спільні та відмінні тенденції освітньої політики англomовних країн

Отже, у нашому дослідженні в контексті базових засад педагогічної компаративістики проведено аналіз тенденцій освітньої політики таких англomовних країн як: Великобританія, Сполучені Штати Америки, а також держав Європейського Союзу, зокрема, Франція, Німеччина, Бельгія, Польща, Нідерланди.

Спільними тенденціями, які набули значення загальноцивілізаційних є: сформована компетентна особистість, інклюзія та рівні можливості для кожного здобувача освіти, технологізація освітнього процесу, підвищення якості освіти та професійний розвиток вчителів.

Серед спільних тенденцій, характерних лише для країн ЄС та Великобританії, виокремлюємо мотивацію до педагогічної діяльності. Спільними напрямами для США та Великобританії є інноваційні технології навчання, автономія шкіл, децентралізація та гейміфікація.

Відмінними тенденціями в освітній політиці країн ЄС є навчання протягом життя, глобалізація освіти, престижність європейської освіти, інтенсифікація демократичних цінностей, академічна доброчесність та справедливе оцінювання.

Для Великобританії відмінними рисами стають розвиток цифрової грамотності, використання проєктного навчання та соціальних медіа в освітньому середовищі, додаткове фінансування в сфері освіти.

Для США характерними тенденціями є фокус на STEAM-освіті, що виокремлює важливість мистецького напряму в освіті, особистісно-орієнтоване навчання, рівний доступ до освіти, високі академічні стандарти, удосконалення системи оцінювання та розвиток емоційного інтелекту.

Можемо зробити висновок, що у контексті загальних тенденцій освітньої політики англomовних країн (Великобританії, країн ЄС, США) набувають розвитку в межах системи загальної середньої освіти і національні системи мистецької освіти. Дисципліни мистецького циклу є обов'язковими у закладах дошкільної та загальної середньої освіти англomовних країн (Великобританії, країнах ЄС та США), зміст яких спрямований на духовний, культурно-мистецький розвиток дітей та юнацтва.

1.3. Системний підхід як методологічний напрям наукового дослідження

У науковому дослідженні важливими вважаються вихідні теоретичні позиції дослідника, які відображають його світогляд, теоретичні погляди, установки, авторську концепцію дослідження, його мету і завдання, що визначають спосіб здобуття фактів, їх тлумачення та висновки. Це усе є сферою науки – методології (наукознавства), яка в широкому розумінні є вченням про

структуру, логіку організації, принципи побудови, форми, засоби і способи наукового пізнання [21]. У більш вузькому значенні методологія вказує шлях пізнання, отримання і пояснення необхідних фактів, вияв і розкриття закономірностей явищ, які досліджуються [23]. Визначаючи методологію, дослідник вказує свою дослідницьку позицію, обрані наукові підходи як підґрунтя у дослідженні окресленої проблеми.

На думку британського вченого М. Джексона, методологія займається вивченням способів застосування методів дослідження, методики їх проведення та загальних принципів, які використовуються в наукових, академічних і дослідницьких діяльностях. Це система взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих методів і напрямів науки [63].

Н. Овчаренко розглядає методологію як науку про способи пізнання, що ґрунтуються на засадничих теоріях буття суб'єкта, загальних закономірних взаємозв'язках його зі світом і предметом діяльності, концептуальних підходах та відповідних їм принципах та методах [19].

Методологія як наука конкретизується через систему методологічних підходів до вивчення різноманітних явищ дійсності, які набувають значення вихідних принципів та напрямів дослідження. Вона є багаторівневою структурою з ієрархічно підпорядкованими рівнями наукового знання: філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового та технологічного. Філософський рівень знань є вищим і найбільш узагальненим рівнем методології, що об'єднує закони і категорії діалектики як універсальних і загальних форм мислення, які не входять до структури жодної науки. Загальнонауковий рівень методології застосовується для всіх галузей наук і пов'язаний з логічними прийомами загального характеру як-от: аналіз і синтез, абстрагування та узагальнення, опис та визначення, індукція й дедукція тощо. Конкретно-науковий рівень методології використовується в конкретних науках, наприклад, у педагогіці. Технологічний рівень методології виражений через сукупність технологій, методик та методів як дослідницький інструментарій [27].

Обраний дослідником той або інший методологічний підхід визначає загальну стратегію наукового пошуку, вихідні науково-теоретичні позиції в напрямку вивчення конкретного аспекту досліджуваної проблеми [27].

У нашому дослідженні провідним методологічним підходом обрано системний підхід. Тлумачний словник дає таке визначення: «Система – порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь» [3].

Дослідники Г. Бірта та Ю. Бургу розуміють систему як загальнонауковий термін, який означає сукупність складових, що пов'язані один з одним та в сукупності складають певну цілісність [2].

Британський вчений та дослідник в сфері системного мислення та управління М. Джексон трактує поняття системи як фундаментального елемента в упорядкуванні епістемологічних знань та концепцій [63].

Поряд з поняттям «система» у наукових дослідженнях широко використовується поняття «системний підхід». «Підхід» тлумачиться американською дослідницею М. Цельче-Мурсія як дослідницька концепція, певна позиція, в межах якої опрацьовується той чи інший теоретичний матеріал [46].

Вітчизняні дослідники З. Курлянд, А. Семенова та Р. Хмелюк подають наступну дефініцію: підхід – усталена позиція, яка визначає планування, організацію та реалізацію певного процесу [21].

За С. Гончаренком, системний підхід в педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину [5].

Ю. Шабанова розуміє системний підхід як напрямок методології досліджень, для якого характерно вивчення певного предмета як єдиної сукупності елементів та взаємозв'язків між ними, як суб'єктів спільної системи [41].

Г. Бірта та Ю. Бургу тлумачать поняття «системний підхід» як комплекс загальнонаукових методологічних прийомів, який ґрунтується на аналізі суб'єктів як складових цілого – системи [2].

У таблиці 1.2. показана структура методології як наукознавства і місце в ній системного підходу.

Таблиця 1.2

Структура методології як фундаменту наукового дослідження

РІВЕНЬ МЕТОДОЛОГІЇ	КАТЕГОРІЇ ДІАЛЕКТИКИ / НАУКОВІ ПІДХОДИ
Філософський	<i>Категорії діалектики:</i> одиничне і загальне; форма і зміст; частина і ціле; система; структура; елемент, ін.
Загальнонауковий	<i>Наукові підходи:</i> історичний, термінологічний, кібернетичний, системний , діяльнісний, синергетичний, інформаційний, аксіологічний, антропологічний та ін.
Конкретно-науковий (у галузі педагогічної науки)	<i>Наукові підходи:</i> дитиноцентричний, інтегративний, компетентнісний, комплексний, етнопедагогічний, культурологічний, діалогічний, герменевтичний, поліхудожній, акмеологічний, міждисциплінарний, праксеологічний та ін.
Технологічний	<i>Дослідницький інструментарій:</i> сукупність технологій, методик, методів конкретної науки

Досліджуючи поняття системи та системного підходу в історичному контексті, Л. Ракітянська дійшла висновку, що дослідження будь-якого предмету пізнання (об'єкта, явища, процесу) як системного утворення передбачає виокремлення в ньому базових ознак, характерних для будь-якої системи взагалі [28]. Серед них:

- *елементи* – як частина цілого, з множинності яких складається система;
- *зв'язок* – те, що пов'язує між собою елементи системи в єдину цілісність;
- *взаємодія* – процес взаємного впливу елементів системи між собою і з зовнішнім середовищем;

– *система* – множинність елементів системи, їх зв'язків і взаємодій між собою і зовнішнім середовищем;

– *підсистема* – множинність елементів, яка може розглядатися як підсистема загальної системи; *підсистема* – «проміжна», відносно автономна частина, складніша, ніж елементи, але менш складна, ніж сама система. Підсистема може включати більш «мілкі» підсистеми; будь-яка система складається із підсистем і одночасно є підсистемою системи вищого порядку;

– *організація* – внутрішня упорядкованість елементів в їх взаємозв'язках та ієрархічній залежності;

– *структура* – спосіб організації системи, сукупність найбільш суттєвих і стійких зв'язків між елементами системи, які забезпечують її цілісність;

– *цілісність* – упорядкована множина елементів, з яких утворене єдине ціле; видалення одного з елементів системи порушує її цілісність і веде до зміни її властивостей;

– *ієрархічність* – підпорядкованість в структурі системи елементів (підсистем) як систем нижчого порядку, в той час як сама система може бути елементом (підсистемою) системи більш високого порядку;

– *системоутворювальні зв'язки* – зв'язки, що забезпечують цілісність системи і носять не випадковий, епізодичний характер, а суттєвий і закономірний;

– *середовище* – простір, в якому існує і функціонує система, оскільки вона не може бути абсолютно ізольованою і відокремленою в реальній дійсності [3], [5], [36].

Вчені наголошують, що саме системний підхід дозволяє розглядати об'єкти та явища не окремо, а в контексті їхньої взаємодії з навколишнім середовищем та іншими складовими системи. Системний підхід враховує складність та взаємозалежність складових частин, а також вплив зовнішніх чинників на систему. Даний підхід розповсюджений у різних царинах науки як засіб пізнавальної діяльності і, переважним чином, використовується для

аналізу складнопідрядних предметів задля усвідомлення їх у якості елементів, сукупності складових частин цілого [28].

На основі аналізу загальної середньої освіти Англії схарактеризуємо її зміст та структуру як системної цілісності:

– *елементами* системи загальної середньої освіти в Англії є: сукупність закладів освіти різних рівнів (підготовча, початкова, основна та профільна школа) і типів (державні і приватні); законодавчо-нормативна база загальної середньої освіти, що регулює діяльність закладів освіти (зокрема, Закон про освіту, державна освітня програма Англії, державні освітні стандарти); учасники освітнього процесу (вчителі, здобувачі освіти, батьки); чинні навчальні програми та підручники;

– *зв'язки* включають в себе регламентовані відносини між: керуючими установами (Міністерство освіти, локальні (місцеві) органи самоврядування) та закладами освіти; між місцевими органами самоврядування та керівництвом закладів освіти; у межах внутрішнього управління між адміністрацією закладу освіти та педагогічним колективом, учнями та батьками; між учасниками освітнього процесу;

– *взаємодія* у системі загальної середньої освіти в Англії охоплює відношення між всіма складовими елементами системи, включаючи: Міністерство освіти, локальні органи самоврядування, адміністрації шкіл, вчителів та здобувачів освіти. Взаємодія також передбачає обмін педагогічним досвідом на методичному рівні та іншими аспектами освітнього процесу;

– *система* загальної середньої освіти в Англії включає: державну законодавчо-нормативну базу; органи державного управління, зокрема, Міністерство освіти, локальні органи самоврядування, сукупність закладів освіти різних рівнів, типів та форм власності, учасників освітнього процесу, їх зв'язки та різні форми взаємодії, у тому числі із зовнішнім середовищем, в якому вони функціонують;

– *підсистеми* загальної середньої освіти в Англії включають в себе: локальні департаменти освіти та адміністративні заклади; систему закладів освіти; систему підтримки вчителів та учнів; систему фінансування тощо;

– *організація та структура* загальної середньої освіти в Англії охоплює вертикальні і горизонтальні структури системи освіти, різнорівневі заклади освіти, а також градацію від уніфікованого парламенту, що знаходиться в Англії до локальних підрозділів освіти;

– *цілісність та ієрархічність* в системі загальної середньої освіти Англії представлена ієрархічною підпорядкованістю органів державного управління: Міністерство освіти, якому підпорядковані локальні (місцеві) органи державної влади, яким, в свою чергу, підконтрольні заклади освіти різних рівнів та форм власності;

– *системоутворювальні зв'язки* в системі загальної середньої освіти в Англії є суттєвими та закономірними, оскільки вони забезпечують її цілісність та функціонування;

– *середовище* включає мережу державних, законодавчих, соціальних, культурних, освітніх установ та закладів, що знаходяться між собою у взаємодії та зв'язках, сукупність яких утворює систему загальної середньої освіти Англії.

Схарактеризуємо кожен із складових загальної середньої освіти в Англії.

Проаналізувавши державну освітню програму Англії (National Curriculum) [50], що є одним із провідних *елементів* системи загальної середньої освіти, робимо висновок, що першочерговою метою навчання здобувачів освіти є набуття ключових і предметних компетентностей задля успішної реалізації в подальшому навчанні та житті. Це реалізується через *зв'язки* навчальних дисциплін, навчальних програм, що формують освітню програму закладу освіти та забезпечують їх підпорядкованість чинним законодавчо-нормативним документам.

Освітня програма закладу загальної середньої освіти в Англії складається з 12 предметів, які розподіляються на основні та другорядні. Наприклад,

основними предметами для початкової, базової та профільної школи є англійська мова, математика та природничі науки. Другорядними виокремлено такі предмети, як: мистецтво, право, обчислення, технології та дизайн, географія, історія, друга іноземна мова, фізична культура та музика. Державна освітня програма покликана сприяти конфесійному, морально-етичному, соціокультурному, інтелектуальному та фізичному розвитку здобувачів освіти. Що стосується навчальних програм мистецького спрямування, то вони спрямовані передусім на розвиток мистецького потенціалу здобувачів освіти, їхніх талантів, здібностей, на ознайомлення їх з кращими вітчизняними та зарубіжними мистецькими творами, оволодіння навичками їх сприймання та осмислення, а також творчо-виконавськими навичками у співацькій діяльності та музикуванні на дитячих музичних інструментах [50].

Взаємодія елементів системи загальної середньої освіти Англії відбувається у такому порядку: Міністерство освіти розробляє державну освітню програму, визначаючи ключові та предметні компетентності для здобувачів початкової, основної та профільної школи. Заклади освіти на правах автономії самостійно обирають траєкторію побудови освітнього процесу за умови, що основний зміст освітніх програм зберігається. Таким чином, локальні освітньо-адміністративні установи, які виступають *підсистемами* загальної середньої освіти в Англії, можуть вносити зміни в освітній процес та освітнє середовище. Завдяки такій автономії, заклади освіти мають вільний вибір навчальних програм та профілю навчання. Відтак, в Англії налічується близько 600 шкіл, які спеціалізуються на мистецтві та музичному мистецтві зокрема. Також, державною освітньою програмою передбачені основні вимоги, якими вчителі мають послуговуватися в процесі викладання із застосуванням навчальних технологій та методик викладання [50].

Відповідно до даних сайту Міністерства освіти Англії, *організація і структура системи* загальної середньої освіти передбачає поділ на 5 рівнів (key stages). Кожен з рівнів відповідає певній віковій категорії здобувачів освіти. Відтак, діти 5-7 років відвідують підготовчу школу, діти 7-11 років –

початкову школу, 11-16 років – основну, здобувачі освіти 16-18 років – профільну школу. Діти віком від 16 до 18 років можуть продовжувати навчання для підготовки до університету або з 16 років вступати в коледж для здобуття подальшої профільної освіти [50].

Цілісність та ієрархічність елементів системи, системоутворювальні зв'язки загальної середньої освіти в Англії забезпечується взаємодією та ієрархічною підпорядкованістю освітніх установ різного рівня, як-от: Міністерство освіти; сектори управління освітою, зокрема, регіональні та місцеві органи самоврядування, які контролюють та фінансують заклади освіти; різні за типами та спеціалізацією освітні заклади; внутрішнє управління закладами освіти. Усі освітні заклади систематично перевіряються (кожні 3-6 років), а звіти публікуються в загальному доступі на сайті Міністерства освіти. На локальному рівні заклади освіти часто конкурують між собою, тому подібні звіти безпосередньо впливають на репутацію освітнього закладу та на освітнє *середовище* (простір, в якому існує і функціонує заклад освіти). Варто також зазначити, що в більшості регіонів Великобританії переважають державні освітні заклади, втім приватний сектор залишається популярним, особливо у великих містах. Близько 7% усіх дітей в Англії відвідують приватні школи [74].

Таким чином, у таблиці 1.3. показано систему загальної середньої освіти Англії за рівнями освіти:

Таблиця 1.3.

Система загальної середньої освіти Англії за рівнями освіти

	Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3	Рівень 4	Рівень 5
Вік	5-7 років	7-11 років	11-14 років	14-16 років	16-18 років
Тип закладу освіти	Підготовча школа	Початкова школа	Основна школа		Профільна школа або коледж
	Близько 7% всіх дітей в Англії відвідують приватні школи				

Відповідно до державної освітньої програми (National Curriculum) та даних сайту Міністерства освіти Англії, система загальної середньої освіти в цій країні представляє собою системну вертикаль, що показана на Рис. 6:

Рис. 6. Системна вертикаль рівнів загальної середньої освіти в Англії

Отже, використання системного підходу як методологічного напрямку дослідження дозволило проаналізувати та схарактеризувати загальну середню освіту Англії як функціонуючу системну цілісність, що складається з: елементів, зв'язків, взаємодії, підсистем, організації та структури, цілісності, ієрархічності, системоутворювальних зв'язків і середовища. Це також дозволило розглядати загальну середню освіту Англії як цілісну систему, що ефективно функціонує завдяки тісній, скоординованій взаємодії її складових (у вертикальному та горизонтальному вимірах). Системний підхід забезпечує розуміння характеру взаємодії між елементами системи загальної середньої освіти, їхні взаємозв'язки та підпорядкованість.

1.4. Система загальної музичної освіти в Англії

У рамках нашого дослідження проаналізовано музичну складову загальної мистецької освіти Англії.

Значною подією в Англії у 2011 р. стало реформування системи загальної музичної освіти на засадах тісної взаємодії між шкільними та позашкільними освітніми закладами національного та місцевого рівнів. Провідна теза реформи: «Кожна дитина має отримати належну й доступну музичну освіту», а відтак – музичне мистецтво має стати ваговою складовою повноцінної загальної середньої освіти [56].

Того ж року урядом Великої Британії (Government of the United Kingdom) було опубліковано перший Державний проєкт з розвитку системи музичної освіти [54], який визначав загальні положення щодо інноваційних змін в музичній освіті і слугував орієнтиром для закладів загальної середньої та позашкільної освіти. У цьому документі вперше в історії педагогіки були сформульовані очікувані результати здобувачів освіти з музичного навчання на кожному з етапів освітнього процесу.

Починаючи з 2011 р., у Великій Британії було проведено ряд реформ, передбачених Державним проєктом і профінансованих державою, а саме створено:

- мережу центрів музичної освіти (*Music Educational Hubs*) для дітей та молоді з метою забезпечення якісного музичного навчання, зокрема, гри на музичному інструменті, музикуванні в ансамблі, співу в хорі тощо;
- ряд Національних молодіжних музичних організацій (*National Youth Music Organisations*);
- спеціальну музично-танцювальну програму (*The Music and Dance Scheme*) для підтримки обдарованих музикантів і танцюристів [55].

У 2022 р. було розроблено Другий державний проєкт з розвитку музичної освіти Великобританії («The Power of Music to Change Lives: A National Plan for Music Education») [55], покликаний надати «найкраще дітям і молоді», а саме:

– створити можливості для опанування співом, грою на музичних інструментах і створення музики в освітніх закладах загальної середньої та позашкільної освіти, що сприятиме максимальному розвитку інтересів і талантів дітей та молоді;

– покращити якість викладання музичного мистецтва та забезпечити доступність музичної освіти кожному;

– додаткове фінансування закладів освіти та позашкільних закладів з метою подальшого їх розвитку, зокрема, закупівлі необхідного навчального обладнання та музичного інструментарію.

Державний проєкт передбачає досягнення окреслених цілей до 2030 року шляхом тісної співпраці і партнерства між ЗЗСО та позашкільними установами, зокрема, музичними центрами та організаціями, які працюють з дітьми та молоддю [55].

Передбачено, що основні положення Державного проєкту мають реалізовуватися на рівні закладів загальної середньої освіти шляхом розроблення відповідного плану кожним окремим ЗЗСО (School Music Development Plan). Заклади освіти розробляють його самостійно з урахуванням запитів здобувачів освіти та їхніх батьків щодо оволодіння певними вміннями та навичками у сфері музичного виконавства. Такий план спрямований на забезпечення високоякісного музичного навчання у початковій, основній та профільній школі та тісної співпраці із закладами позашкільної освіти. Для академій (аналог закладів загальної середньої освіти, які можуть не дотримуватися вимог щодо обов'язкових елементів освітньої програми задля задоволення потреб громади або фонду) план щодо здобуття учнями музичної освіти (Academy Trust Music Development Plan) повинен враховувати потреби та запити громади або спонсорського фонду (Додаток Г).

Отже, на державному рівні у Великобританії музична освіта регулюється положеннями Державного проєкту з розвитку музичної освіти (National Plan for Music Education). Реалізація положень Державного проєкту на місцевому

(локальному) рівні (Local Plans for Music Education) здійснюється через центри музичної освіти (*Music Educational Hubs*).

Для підвищення якості викладання музичного мистецтва Міністерством освіти було створене «Керівництво для вчителів музики» – «Model Music Curriculum». У ньому надані методичні рекомендації щодо завдань на різні види музичної діяльності (спів, слухання музичних творів, створення власних музичних композицій та гра на інструменті) для початкової та основної школи у рамках вимог, передбачених навчальною програмою. Наприклад, для співу подані вправи для розігріву, постановки дихання, для покращення динаміки звуку тощо. Для слухання окреслений перелік творів різних композиторів з визначенням періоду і їх жанрової належності (класична, популярна або сучасна музика), розглядається структура, культурний компонент та етимологія твору. Складання музики також містить свої рекомендації, так само як і виконавство, що акцентує увагу на тому, як варто розвивати навички гри і виступу на сцені. У керівництві наведені вправи на розвиток слуху, ритму, інтонування тощо. Відтак, документ пропонує вказівки та поради для вчителів, забезпечуючи підґрунтя для належного викладання музичного мистецтва [49].

Отже, згідно з Державним проєктом («The Power of Music to Change Lives: A National Plan for Music Education») *система* музичної освіти учнів та молоді у Англії має наступну структуру:

- *Музична освіта дітей дошкільного віку (діти до 5 років):*

У Державному проєкті з розвитку музичної освіти Великобританії підкреслено значення музичного навчання у ранньому віці. До навчання у початковій школі діти повинні вміти виконувати дитячі пісні, декламувати вірші, відчувати ритм та рухатись під музику. Варто зазначити, що переважна більшість педагогів, які викладають музику в закладах дошкільної освіти не є фахівцями-музикантами. Відтак, уряд рекомендує таким педагогам звертатися до локальних центрів музичної освіти (*Music Educational Hubs*), в яких діють тренінгові програми. Урядом також опубліковані методичні рекомендації

(Development Matters) для педагогів закладів дошкільної освіти, які містять поради щодо викладання музичного мистецтва дітям віком до 5 років.

- *Музична освіта здобувачів загальної середньої освіти (початкова школа):*

Національною освітньою програмою (National Curriculum) музичне мистецтво у ЗЗСО розглядається у якості обов'язкової навчальної дисципліни, заняття з якої планується один раз на тиждень в початковій та основній школі. Адміністрація закладів освіти має забезпечувати освітній процес необхідними методичними, технічними, навчальними засобами.

Музична освіта здобувачів загальної середньої освіти (початкова школа) є моделлю, що складається з трьох складових: урок, зміст якого відповідає навчальній програмі з музики; позаурочні заняття з музичного виконавства (спів, гра на музичних інструментах, ансамблеве виконавство, хор, оркестр); різноманітні загальношкільні заходи музичного спрямування (шкільні концерти, свята, музичні конкурси, шоу-вистави тощо). Ці три складові взаємопов'язані між собою і спрямовані на гармонійний розвиток особистості засобами музичного мистецтва і музичного виконавства (Додаток Д).

Серед видів музичної діяльності провідним у початковій школі вважається спів. Окрім співу кожному здобувачеві освіти надається можливість навчитися грі на музичному інструменті. Створення власної музики є ще одним елементом навчальної програми у початковій школі. Створюючи свої перші мелодії та об'єднуючи їх у короткі твори, здобувачі освіти розвивають власну музичну творчість. Слухання музичних творів є також важливим видом діяльності, який сприяє розвитку сприймання музики, її аналізу й розумінню, емоційному переживанню й осмисленню змісту музичного твору. Державним проєктом наголошується на важливості в музичному навчанні дітей публічних виступів з демонстрацією набутих виконавських умінь та навичок, що передбачає проведення ЗЗСО як мінімум одного музичного концерту чи заходу на рік. Здобувачі освіти на кінець початкової школи, відповідно до Державного проєкту, мають продемонструвати наступні очікувані результати з музичного навчання:

- вміють співати в унісон, дотримуючись тональності та динаміки твору;
- здатні зіграти просту мелодію на інструменті;
- самостійно складають короткі мелодійні фрази;
- демонструють теоретичні знання з музики, зокрема, розуміють характерні риси культури інших народів.

- *Музична освіта здобувачів загальної середньої освіти (основна школа):*

В основній школі спів залишається провідним видом діяльності в музичному навчанні учнів. Грі на музичному інструменті також приділяється важлива роль, де учень може опанувати інструмент індивідуально або під час ансамблевої гри. Регулярне слухання музичних творів сприяє формуванню слухацької культури учнів, а музичні технології використовуються у процесі виробництва та запису власних інструментальних творів або вокальних композицій. Доступ до різноманітного програмного забезпечення та професійного обладнання сприяє формуванню музичних знань, вмінь та навичок здобувачів освіти, дозволяє їм вдосконалюватися в музичному виконавстві, творити та імпровізувати.

Відповідно до Державного проекту здобувачі освіти на кінець основної школи мають продемонструвати такі очікувані результати з музичного навчання:

- вміють співати та/або грати на інструменті на достатньому рівні для виконання та створення власних творів, з глибоким розумінням музичних засобів та використанням різноманітних музичних технологій;
- здатні грати в інструментальному ансамблі;
- знають нотну грамоту, можуть розучувати музичні твори або виконувати їх по нотах;
- розуміються на західній класичній музиці, знають історію музики.

- Урядом Великобританії розроблено стратегію розвитку музичної освіти в умовах *профільної школи* для забезпечення успішного подальшого навчання здобувачів музичної освіти, зокрема, і в університеті. Стратегічними напрямками обрано такі:

- створення державних та локальних можливостей задля підтримки здобувачів освіти у їх бажанні вивчати музичне мистецтво;
- розроблення шляхів послідовного переходу до наступного рівня (профільної/вищої) музичної освіти;
- надання інформації про кар'єрні можливості та працевлаштування у культурно-мистецькій сфері.

У Державному проєкті з розвитку музичної освіти приділено увагу проблемі популяризації музичної освіти серед дітей та юнацтва, зокрема, на регіональному рівні (пропонується, наприклад, залучати здобувачів освіти через веб-сайти, банери, рекламу тощо). Адміністраціям ЗЗСО рекомендується обговорювати успіхи й досягнення найбільш здібних і підготовлених дітей з їхніми батьками з метою їх подальшого навчання в локальних центрах музичної освіти (Music Educational Hubs).

Вагоме місце у Державному проєкті приділено питанню інклюзії в музичній освіті дітей та юнацтва. Зазначено, що вчителі та адміністрація ЗЗСО повинні зважати і враховувати інтереси та запити дітей з особливими потребами, забезпечувати рівний доступ до здобуття музичної освіти всіх дітей без виключення.

За даними аналітичного огляду результатів реформування системи загальної мистецької освіти у Великій Британії під час пандемії (COVID-19) багато здобувачів освіти відзначили, що саме музика в цей період стала для них улюбленим заняттям, яке приносило їм не тільки задоволення, а й відчуття спокою та комфорту. На підставі цього уряд підтвердив висновок про особливу і унікальну роль музичного мистецтва в освітньому процесі як ефективного засобу гармонійного розвитку дітей, який, крім іншого, має неабиякий терапевтичний вплив, сприяє появі відчуття спокою і психологічного благополуччя.

- *Позашкільна музична освіта представлена такими установами та програмами як:*

– *локальні центри музичної освіти* (Music Educational Hubs), які об'єднують музичні центри вихідного дня, місцеві ансамблі та музичні групи; громадські осередки, спрямовані на покращення психічного здоров'я під час занять музикою; незалежні музичні об'єднання та приватні музичні заклади [55].

– *державні молодіжні музичні організації* (National Youth Music Organisations), які фінансуються Міністерством освіти та надають дітям та молоді по всій країні можливість займатися музикою, а саме брати участь у духових оркестрах, молодіжних хорах, музичних ансамблях, музичних театрах тощо. Таку можливість надають наступні організації: Музика для молоді (Music for Youth), Національний дитячий оркестр (National Children's Orchestra), Національний молодіжний духовий оркестр Великої Британії (National Youth Brass Band of Great Britain), Національний молодіжний хор (National Youth Choirs), Національний молодіжний джазовий колектив (National Youth Jazz Collective) [42].

– *спеціалізовані школи* (The specialist schools programme), що є ініціативою уряду Великої Британії із заохочення ЗЗСО в Англії спеціалізуватися на конкретних навчальних дисциплінах, окреслених в освітній програмі для підвищення успішності здобувачів освіти. Наразі на території Великої Британії існує дев'ять спеціалізованих шкіл, які концентруються навколо викладання музичних дисциплін. Серед них музична школа Четема (Chetham's School of Music), школа Хемонда (The Hammond School), музична школа Св. Марії (St Mary's Music School) та інші.

– *хорова асоціація шкіл* (The Choir Schools' Association), яка включає в себе 44 школи при соборах, церквах і капелах по всій країні. Деякі школи працюють з дітьми віком від 7 до 13 років, інші – з молоддю від 13 до 18 років [73].

– *програма «Music and Dance Scheme»* є найбільш популярною і фінансується урядом у вигляді грантів для здібних дітей та молоді віком від 8 до 19 років.

– програма «*Awards for Young Musicians*» підтримує інтерес до музики через гранти для дітей віком від 5 до 17 років.

– програма «*Youth Music NextGen Fund*» заохочує молодих людей віком від 18 до 25 років фінансуванням для створення їхніх творчих музичних проєктів [56].

Розглянемо зміст навчальної програми з музичного мистецтва. У навчальній програмі, розробленій Міністерством освіти [52], зазначено, що музичне мистецтво є обов'язковою дисципліною для вивчення в початковій та основній школі. «Музика – це потужна, унікальна форма комунікації, яка впливає на те, що ми відчуваємо, думаємо і як ми діємо. Вона об'єднує інтелект і почуття, надаючи можливості для особистісного самовираження, рефлексії та емоційного розвитку» [48].

Оскільки саме музика є невід'ємною частиною культури минулого та сьогодення, вона допомагає здобувачам освіти зрозуміти себе та налагодити стосунки з іншими: вдома, в школі та зі світом в цілому. Вивчення музики розвиває в дітей здатність до слухання й оцінювання різних за жанрами музичних творів; сприяє активній участі у різних формах аматорського музикування: як індивідуального, так і колективного, культивуючи почуття групової ідентичності та єдності. Це також підвищує самодисципліну, креативність, естетичну чутливість та позитивно впливає на самореалізацію дитини [48].

У програмі зазначено, що мистецтво є однією з найвищих форм людської творчості, тому якісна мистецька освіта має на меті надихати здобувачів освіти, озброюючи їх знаннями та навичками для експериментування, імпровізації та створення власних творів мистецтва. Діти вчать критично мислити та розвивати сприйняття мистецтва, розуміти його поліхудожність. Вони усвідомлюють, як мистецтво відображає і формує історію, а також сприяє культурному та творчому збагаченню нації. Внаслідок чого, в освітньому процесі реалізується не лише виховна та навчальна функція мистецької освіти,

але і комплексна, що передбачає розвиток впевненості у собі, креативності та творчого мислення.

Зміст навчальної програми з музики спрямований на формування у здобувачів освіти предметних компетентностей у сфері музичного мистецтва, а саме: знати і розумітися на музиці, уміти слухати, виконувати та створювати власні музичні твори. Такий досвід дозволяє дітям розпізнавати, управляти та опановувати елементи музики у більш вільний, образно-насичений та виразний спосіб [74].

Навчальною програмою з музики в Англії передбачено її вивчення дітьми віком від 5 до 14 років. Починаючи з 14 років, учні за бажанням можуть продовжити її вивчення [52].

Основа навчальної програми з музики становлять наступні види музичної діяльності: музикування на дитячих інструментах, слухання та створення власних музичних композицій та імпровізація. Очікується, що вчителі залучатимуть ці види діяльності в навчальний процес шляхом використання практичних методів навчання.

Навчальна програма з музики відображає багату і різноманітну мистецько-культурну спадщину Великобританії. Вона включає в себе традиційну та класичну музику. Викладання музичного мистецтва є контекстуалізованим і безпосередньо пов'язано з програмами інших навчальних предметів, в чому простежується інтегративні зв'язки та взаємодія елементів в середині системи загальної мистецької освіти, а також її цілісність та ієрархічність [74].

Навчальна програма з музики спрямована на отримання певних результатів навчання, а саме щоб:

- 1) здобувачі освіти слухали, виконували, аналізували та оцінювали музику різних історичних періодів, жанрів, стилів та традиції;
- 2) вони оволоділи практичним навичкам співу, вмінню користуватися своїм голосом, грати на музичному інструменті тощо;
- 3) здобувачі освіти удосконалювали свої музичні здібності;

4) вони набували практичних навичок створення музики, свідомо використовували засоби виразності (висота, тривалість, динаміка, темп, тембр, фактура).

Відповідно до вимог державного стандарту, на всіх рівнях музичної освіти передбачено досягнення здобувачами освіти конкретних результатів.

I рівень або початкова школа. Здобувачі освіти вчать:

1) виразно та творчо використовувати свій голос, співаючи пісні, декламуючи короткі вірші-наспіви;

2) грати на музичних інструментах;

3) зосереджено слухати та аналізувати, як живу музику, так і високоякісну музику в записі;

4) експериментувати та комбінувати звуки та інші засоби музичної виразності задля створення власних музичних творів.

II рівень або основна школа (5-6 класи). Здобувачі освіти вчать:

1) впевнено співати і музикувати;

2) розвивати розуміння музичної композиції, організацію музичних структур, вміння відтворювати звуки зі слухової пам'яті;

3) грати та виступати сольо та в ансамблі, розвиваючи вокальні здібності та навички гри на музичних інструментах з покращенням точності, плавності, контролю звучання в порівнянні з I рівнем освіти;

4) імпровізувати та складати музику для різноманітних цілей;

5) розуміти та використовувати ноти і нотні записи;

6) аналізувати та розуміти широкий спектр засобів музичної виразності;

7) знати основи історії музики.

III рівень або основна школа (7-9 класи). Здобувачі освіти:

1) спираються на попередньо отримані знання та навички виконання музичних творів, їх складання та слухання;

2) розвивають вокальні та/або інструментальні здібності, точність і виразність виконання;

3) впевнено грають на музичному інструменті, виступають сольо та в ансамблі;

4) імпровізують, складають та розвивають власні музичні ідеї, спираючись на музичні твори різних стилів, жанрів, тональностей, музичних розмірів тощо;

5) слухають та аналізують різнопланові музичні твори, поглиблюють знання з історії музики для її більш глибокого сприйняття та розуміння [52].

Навчальною програмою передбачено, що здобувачі освіти навчаються музичному мистецтву покроково, виконуючи більш прості завдання в початковій школі, які переважно відбуваються в формі гри. Протягом отримання базової освіти з'являються більш складні форми навчання, такі як імпровізація, музикування, робота в ансамблі тощо. Роль учителя в освітньому процесі є дуже гнучкою: «він одночасно є керівником, наставником, музикантом і музичним критиком» [52].

Варто зазначити, що провідні ініціативи в Англії спрямовані на створення умов для вільного доступу молоді до музики в ЗЗСО та поза нею. Активно фінансується викладання гри на інструментах в класні години для заохочення дітей та молоді. Окрім того, в Англії створюються і впроваджуються в шкільну практику й інші програми, якими передбачено залучення професійних музикантів і виконавців до освітнього процесу. Зазвичай такі програми фінансуються через Міністерство освіти [74].

Особливим інтересом серед вчителів музики користуються альтернативні методи викладання, неформальні практики навчання, інноваційні технології, спрямовані на урахування індивідуальних потреб і запитів здобувачів освіти [74].

Таким чином, аналіз Державного проекту з розвитку системи музичної освіти («The Importance of Music: A National Plan for Music Education») та шкільної навчальної програми з музики для початкової та основної школи, дозволив створити умовну модель місця мистецької освіти в системі загальної середньої освіти Англії, що показано на Рис. 9:

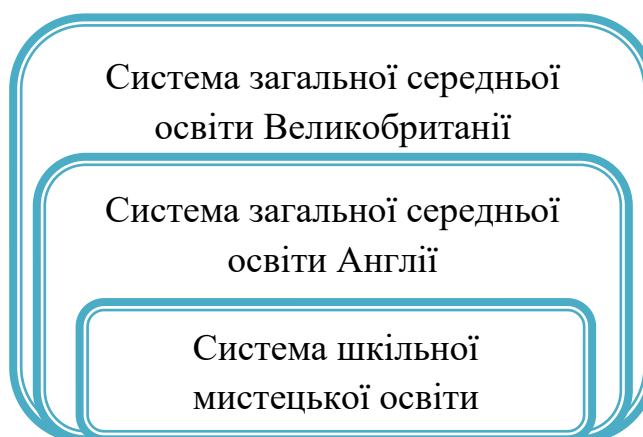

Рис. 9. Місце мистецької освіти в системі загальної середньої освіти Англії

Схарактеризуємо кожну зі складових загальної мистецької освіти в Англії [51]:

– *елементами* системи загальної мистецької освіти в Англії є: законодавчо-нормативна база (зокрема, Державний проєкт з розвитку музичної освіти); шкільні та позашкільні освітні заклади національного та місцевого рівнів: заклади дошкільної освіти, початкової, основної та профільної школи; мережа центрів музичної освіти; національні молодіжні музичні організації; локальні центри музичної освіти; державні молодіжні музичні організації; спеціалізовані школи тощо; викладацький склад та учасники освітнього процесу закладів освіти; мистецькі навчальні дисципліни, такі як музика, образотворче, театральне, хореографічне мистецтва;

– *зв'язки та взаємодія* передбачають тісну комунікацію і підпорядкованість між державними установами та закладами шкільної і позашкільної освіти; взаємозв'язки між керівництвом закладів освіти та педагогічним колективом, здобувачами освіти, батьками; взаємодія щодо обміну педагогічним досвідом тощо;

– *система* загальної мистецької освіти в Англії включає заклади шкільної та позашкільної освіти, учасників освітньо-мистецького процесу та зовнішнє середовище, в якому вони функціонують;

– *підсистемами* загальної мистецької освіти в Англії є окремі заклади освіти, які функціонують як цілісні системи з внутрішнім керівництвом; методики викладання мистецьких дисциплін (музика, образотворче мистецтво, дизайн), як системи, що передбачають взаємозв'язок між змістом, формами, методами та результатами навчання; система оцінювання мистецьких досягнень здобувачів освіти тощо;

– *організація та структура* мистецької освіти включає освітні заклади різних рівнів, типів та форм власності;

– *цілісність та ієрархічність*: мистецька освіта представляє собою систему з ієрархічною структурою підпорядкованості, включаючи ранжування закладів освіти та навчальних мистецьких програм різного рівня та профілю;

– *системоутворювальні зв'язки* охоплюють взаємодію між суспільством та закладами освіти (шкільної та позашкільної; національного та місцевого рівнів), культурними інститутами, мистецькими організаціями та іншими структурами, які впливають на формування і розвиток мистецької освіти;

– мистецька освіта функціонує у конкретному соціокультурному *середовищі*, включаючи культурні та історичні контексти, які впливають на зміст та форму мистецької освіти в Англії.

Таким чином можемо констатувати, що мистецька освіта та її складова – музична освіта, є обов'язковими дисциплінами у закладах дошкільної та загальної середньої освіти англomовних країн (Великобританії, країнах ЄС та США), зміст яких спрямований на духовний, культурно-мистецький розвиток дітей та молоді. З позиції системного підходу як методологічного напрямку дослідження, систему загальної мистецької освіти в англomовних країнах ми розглянули як відносно автономну складову цілісної системи загальної середньої освіти англomовних країн, утворену сукупністю взаємопов'язаних, ієрархічно упорядкованих елементів.

Висновки до розділу 1

1. На основі аналізу наукової літератури розкрито зміст базових понять дослідження: «система», «загальна мистецька освіта», «англомовні країни», «тенденція», «освітня політика», «західний світ». У дослідженні сформульовано власне розуміння поняття «загальна мистецька освіта» у двох значеннях:

1) як *освітній процес*, що гармонійно поєднує навчання, виховання й розвиток здобувачів освіти засобами мистецтва, сприяє їхньому духовно-естетичному зростанню та художньо-творчому самовираженню;

2) як *освітній результат* залучення здобувачів освіти до сфери мистецтва, що виражається в системі набутих предметних (мистецьких) компетентностей, особистісних духовних запитів, культурно-мистецьких уподобань, смаків, поглядів, ціннісних орієнтацій, які сприяють подальшій мистецькій самоосвіті та успішній самореалізації у соціокультурному просторі.

2. Зміст базового поняття «система» розкрито в контексті загальної теорії систем, що об'єднує такі складові: елементи, зв'язок, взаємодія, підсистема, організація, структура, цілісність, ієрархія, системоутворювальні зв'язки, середовище.

3. На засадах системного підходу як методологічного напрямку дослідження систему загальної мистецької освіти в англомовних країнах розглянуто як відносно автономну складову цілісної системи загальної середньої освіти англомовних країн, утворену сукупністю взаємопов'язаних, ієрархічно упорядкованих елементів: законодавчо-нормативна база; шкільні та позашкільні освітні заклади національного та місцевого рівнів: заклади дошкільної освіти, початкової, основної та профільної школи; мережа центрів музичної освіти; національні молодіжні музичні організації; локальні центри музичної освіти; державні молодіжні музичні організації; спеціалізовані школи тощо; викладацький склад та учасники освітнього процесу закладів освіти;

мистецькі навчальні дисципліни (музика, образотворче, театральне, хореографічне мистецтва).

4. Вивчення нормативних документів в галузі загальної музичної освіти як складової загальної мистецької освіти Англії показало її системно-структурну побудову, що має дві складові: систему шкільних та позашкільних освітніх закладів національного та місцевого рівнів.

Система шкільних освітніх закладів забезпечує :

- музичну освіту дітей дошкільного віку (діти до 5 років);
- музичну освіту здобувачів загальної середньої освіти (початкова школа);
- музичну освіту здобувачів загальної середньої освіти (основна школа);
- музичну освіту у профільній школі.

Система позашкільної музичної освіти представлена такими установами та програмами як :

- локальні центри музичної освіти;
- державні молодіжні музичні організації ;
- спеціалізовані школи ;
- хорова асоціація шкіл;
- програма «Music and Dance Scheme»;
- програма «Awards for Young Musicians»;
- програма «Youth Music NextGen Fund».

5. На основі аналізу тенденцій освітньої політики в англomовних країнах (Великої Британії, країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки) встановлено їхні спільні та відмінні риси. До спільних рис належать сформована компетентна особистість, інклюзія та рівні можливості для кожного здобувача освіти, технологізація освітнього процесу, підвищення якості освіти та професійний розвиток вчителів.

РОЗДІЛ 2.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН У СФЕРІ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ У ПРАКТИКУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Концептуальні засади Нової української школи в контексті тенденцій розвитку вітчизняної системи освіти

Останні роки в Україні позначилися значними трансформаціями у розвитку шкільної освіти. Зміни у законодавстві, концептуальних підходах, інтенсивні дослідження та необхідність змін на державному рівні призвели до реформування системи освіти, зокрема, системи загальної середньої освіти.

Задля визначення нового вектору розвитку загальної середньої освіти було розроблено Концепцію «Нова українська школа» (2016), якою передбачені радикальні трансформації від нових управлінських рішень та реорганізації навчання до оновлення змісту освіти [14]. Формула Нової української школи передбачає 9 провідних напрямів її реформування:

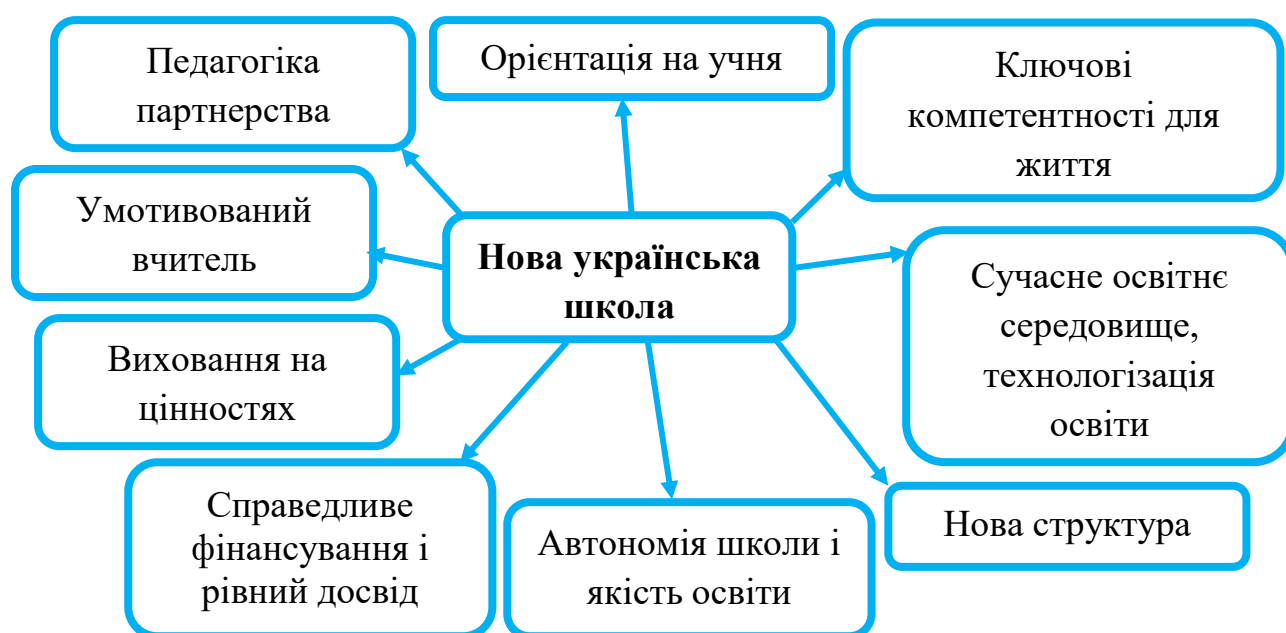

Рис. 10. Формула Нової української школи

Схарактеризуємо їх.

Орієнтація на учня. Нова українська школа ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованого підходу до навчання з провідним принципом дитиноцентризму, який реалізується через максимальне урахування прав дитини, її інтересів, здібностей, потреб. Такий підхід в освіті проголошує найвищою цінністю освітнього процесу – дитину як індивідуальну і неповторну особистість, що наділена суб'єктивними властивостями і має потребу в самоактуалізації та самореалізації. Відтак, головними цілями освітнього процесу в ЗЗСО є створення умов для розвитку індивідуально-особистісних якостей, здібностей кожної дитини та її персоналізація як прагнення до реалізації своїх внутрішніх можливостей й особистого потенціалу. Отже, сутність особистісно-орієнтованого підходу полягає не лише у зміні пріоритетів (від навчання основам наук до задоволення потреб дитини), а у забезпеченні індивідуального характеру навчання з урахуванням можливостей кожної дитини. З цією метою розробляються освітні програми з передбаченими індивідуальними освітніми траєкторіями навчання. Особистісно-орієнтований підхід є відображенням гуманістично спрямованої освіти в Україні.

Ключові компетентності для життя. Новий зміст освіти та компетентнісний підхід обумовлені динамічністю та мінливістю сучасного світу, глобалізаційними процесами та загальносвітовими тенденціями, що вимагають перегляду та побудови нових освітніх моделей в Україні. Наразі недостатньо забезпечити здобувачів освіти академічними знаннями на загальному рівні, важливого значення набуває здатність вміло використовувати їх у повсякденному житті. Надалі таке зміщення акцентів у процесі навчання дозволить сформувати у здобувачів освіти компетентності з їх практичною імплементацією до реальних життєвих ситуацій, подальшої самореалізації та успішної взаємодії у соціумі.

Компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу

навчальну діяльність» [25]. До ключових компетентностей, за концепцією Нової української школи, належать: вміння спілкуватись державною та іноземною мовами, математична, інформаційно-цифрова, природнича і технологічна, соціальна та громадська компетентності, здатність до навчання протягом життя, розвинута ініціативність і підприємливість, культурна компетентність, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя. Під час опанування різних навчальних дисциплін здобувачі освіти мають оволодіти предметними компетентностями, зокрема, і в освітній галузі «Мистецтво».

Наскрізними для зазначених компетентностей, які не пов'язані з жодним навчальним предметом, виокремлено такі вміння як: уміння читати і усвідомлювати прочитане; здатність виявляти свою позицію усно і на письмі; розвинуте критичне мислення; вміння обґрунтовувати власну думку; вияв ініціативи; креативність; здатність розв'язувати складні ситуації, оцінювати ризики; розвинутий емоційний інтелект та вміння управляти емоціями (Додаток Е).

Педагогіка партнерства – складова формули НУШ розглядається як характерна взаємодія та кооперація між учителем, здобувачем освіти і батьками, яких пов'язує спільна мета, через що вони вважаються рівноправними учасниками навчального процесу. До принципів педагогіки партнерства належать: повага один до одного; толерантне ставлення і доброзичливість; лояльність у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; активний і свідомий підхід до життя та вирішення завдань, відповідальність за дії; соціальна рівність сторін, обов'язковість реалізації домовленостей [18].

Умотивований вчитель стає уособленням змін, які передбачає реформа НУШ. Одним із основних завдань реформи є залучення професіоналів через збільшення фінансування закладів освіти та систему заохочення молодих фахівців. Реформою передбачено навчання педагогів особистісно-орієнтованому та компетентнісному підходам, психології управління освітнім процесом. Таким чином, у вчителя з'являється нова місія – коуч, тьютор, фасилітатор в особистісній освітній траєкторії здобувача освіти.

Педагогіка партнерства і новий зміст освіти вимагають *сучасного освітнього середовища*, що передбачає створення простору, покликаного розвивати, мотивувати та залучати дитину до навчання. Така реорганізація включає використання передових ІТ-технологій, мультимедійних способів навчання, модернізацію лабораторій та навчально-методичного забезпечення. Впровадження ІКТ в освітній процес дозволяє розширити потенції вчителів та оптимізувати навчальне середовище. За нормами НУШ класна кімната, окрім навчальної зони, має містити в собі осередки для навчально-пізнавальної діяльності. Серед них мають бути: тематична зона (стенд для ідей, пам'яток тощо); ігрова зона (містить інвентар для руханок та настільних ігор); зона для художньо-творчої роботи); куточок живої природи для спостережень (рослини, акваріум тощо); зона відпочинку (зі зручними пуфами та килимом); класна бібліотека; куточок вчителя [22].

Виховання на цінностях за концепцією НУШ передбачає окрім оволодіння здобувачами освіти ключовими і предметними компетентностями формування в них системи загальнолюдських та національних цінностей, як-от: цінності свободи і демократії, миру і справедливості; толерантне ставлення до інших народів, їхньої історії та культури; повага до прав інших людей; усвідомлення власної національної ідентичності; ціннісне ставлення до історії, культури, традицій українського народу тощо.

Нова структура за концепцією НУШ переформатована і виглядає так: початкова освіта триває 4 роки і має два цикли (адаптаційно-ігровий –1-2 класи; основний – 3-4 класи); базова середня освіта здобувається 5 років і має два цикли (адаптаційний – 5-6 класи; основний – 7-9 класи); профільна середня освіта триває 3 роки. Таким чином, здобуття повної загальної середньої освіти змінюється з 11 на 12 років. Профільна школа передбачає академічне (з вивченням профільних предметів з різним рівнем складності в академічних ліцєях) та професійне спрямування (Додаток Є).

Автономія школи і якість освіти передбачає зміни в управлінні. Закладам освіти надано право самостійно регулювати зміст освітньої програми,

створювати навчальні плани і та обирати програми з дисциплін згідно зі стандартами загальної середньої освіти. Керівництво закладами освіти, відповідно до концепції НУШ, здійснюють органи самоврядування у ЗЗСО, що складаються з адміністрації, учителів, здобувачів освіти та їхніх батьків.

Справедливе фінансування і рівний досвід. Передові держави завжди розглядають сектор освіти як пріоритетний вектор для інвестування. Концепція НУШ передбачає прозоре фінансування та можливість платникам податків відстежувати, на що витрачаються їхні кошти.

Цією складовою передбачено рівність в правах здобувачів освіти, зокрема праві на освіту. «Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань» [26]. Відтак, кожен, незалежно від релігійних та світоглядних суджень має право на освіту, зокрема і діти з особливими потребами, які наразі мають право навчатись інклюзивно як у спеціалізованих закладах освіти, так і в закладах загальної середньої освіти.

Концептуальні засади Нової української школи ґрунтуються на тенденціях та перспективних напрямках розвитку вітчизняної системи освіти, які досліджуються відомими вченими: Н. Балацькою [1], Т. Кристопчук [36], О.Локшиною [10], О. Матвієнко [13], М. Набоком [16], А. Сбруєвою [34], С.Сисоєвою [38] та ін.

Науковці наголошують на ключовій ролі шкільної освіти як базової ланки національної системи освіти в Україні, яка, з одного боку, покликана готувати молоде покоління до активної діяльності у різних сферах соціально-економічного, політичного та культурного життя суспільства, а з іншого – ґрунтуючись на досвіді і традиціях національної системи освіти, орієнтуватися на загальні світові тенденції та провідні вектори розвитку освіти розвинених країн світу.

Узагальнюючи результати наукових розвідок вітчизняних вчених, виокремимо провідні тенденції розвитку загальної середньої освіти в Україні на початок ХХІ ст.:

1. *Глобалізація освіти* – орієнтація та поглиблення міждержавного співробітництва та партнерства у сфері освіти як умова повного входження України до світового освітнього простору.

2. *Гуманізація освітнього процесу* передбачає спрямованість на особистість учня як найвищу цінність; впровадження особистісно орієнтованої освіти з провідним принципом дитиноцентризму, урахування індивідуальних особливостей, інтересів та запитів учнів.

3. *Забезпечення високоякісної освіти на всіх рівнях* – створення системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти, рівного доступу здобувачів освіти до якісної освіти.

4. *Стандартизація змісту освіти* – організація освітнього процесу у ЗЗСО на основі Державного стандарту початкової освіти (2018) та Державного стандарту базової середньої освіти (2020) – документів, що визначають вимоги до обов'язкових результатів навчання.

5. *Гуманітаризація освіти* – покликана виховувати духовність учня за рахунок збільшення гуманітарної складової в освіті, введенням людиноорієнтованих навчальних дисциплін (наприклад, «Я досліджую світ» - 1 клас; «Пізнаємо природу», «Здоров'я, безпека та добробут» - 5, 6 класи).

6. *Інноваційність в освіті* – співіснування в сучасній системі освіти двох організаційних стратегій навчання: традиційної та інноваційної, пов'язаної з новаторським змінами в освітньому процесі, впровадженням новітніх підходів до змісту та організації освітнього процесу (практико-орієнтованого, культурологічного, інтегративного, варіативного, технологічного підходів тощо), сучасних освітніх технологій та методик.

7. *Компетентнісний підхід в освіті* – провідний підхід на всіх рівнях освіти, визначений «Законом про освіту» (2017).

8. *Підвищення кваліфікації учителів* – передбачає систематичне підвищення професійного рівня вчителів, здатних і готових до упровадження в практику положень реформи НУШ. Створено: 1) Концепцію розвитку педагогічної освіти (2018), метою якої є вдосконалення системи педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації; 2) Професійні стандарти за професіями: «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (2020), які визначають мету професійної діяльності; загальні професійні компетентності; перелік трудових функцій тощо.

9. *Децентралізація системи освіти* – автономія та розширення прав місцевих органів влади щодо організації освітнього процесу у ЗЗСО.

Компаративний аналіз провідних тенденцій в розвитку освіти в Україні і англomовних країнах свідчить, що по багатьох позиціях ці тенденції є спільними, що є показником впевненого руху України у напрямку світової і європейської цивілізації. Імплементацию досвіду англomовних країн в практику Нової української школи показано на Рис. 12.

У вітчизняній музичній педагогіці, у працях Л. Волинець [35], А. Козир [8], Г. Ніколаї [45], О. Олексюк [20], Л. Сбітнєвої [33], В. Черкасова [40] та інші. сформульовані тенденції розвитку вітчизняної музичної освіти на початок ХХІ ст. Серед них:

1) *гуманізація освітнього процесу* – передбачає ствердження нового зразка музичної освіти – особистісно зорієнтованого навчання;

2) *гуманітаризація* – спрямована на формування духовності здобувача освіти засобами музичного мистецтва;

3) *національна спрямованість освітнього процесу* – полягає у поєднанні мистецької освіти з історією і традиціями українського народу, збереженні і примноженні національної культури, національних цінностей;

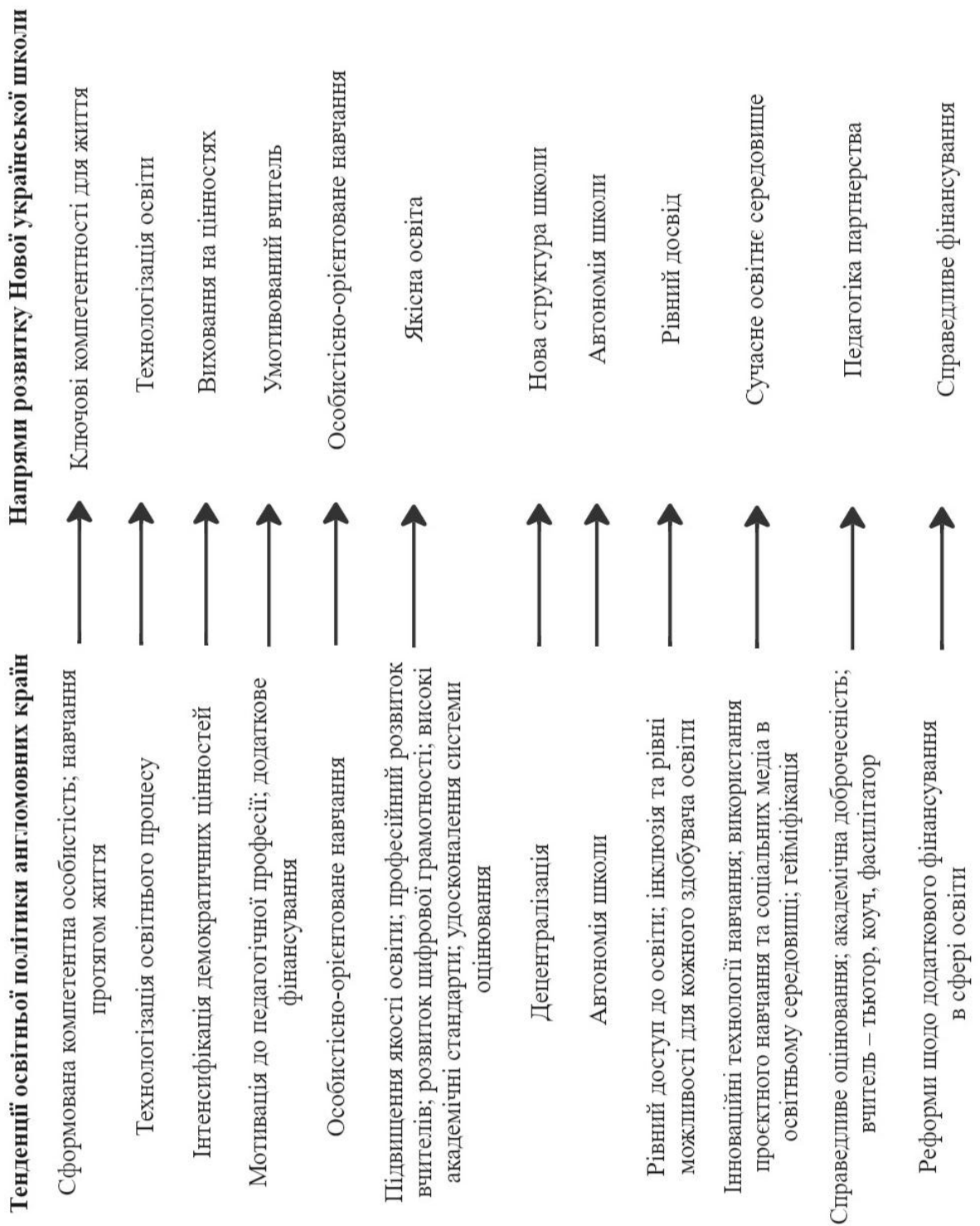

Рис. 12. Імплементція досвіду англомовних країн в практику Нової української школи

4) *перехід від інформативних форм навчання до активних* – впровадження в освітній процес сучасних інноваційних технологій та методик, які стимулюють інтелектуальну діяльність;

5) *створення умов для творчої самореалізації учнів* – всебічний розвиток творчого потенціалу, самоактуалізації творчої активності здобувача освіти засобами музичного мистецтва;

б) *органічне поєднання музичного навчання, виховання та розвитку* – формування цілісної та гармонійної особистості засобами музичного мистецтва.

Отже, провідні тенденції розвитку загальної середньої освіти англomовних країн є характерними і для розвитку загальної середньої освіти в Україні на початку XXI ст., що також підтверджується визначеними напрямками розвитку Нової української школи.

2.2. Власний досвід навчання в США у закладі мистецького профілю

В контексті базових засад педагогічної компаративістики ми досліджуємо систему загальної мистецької освіти в англomовних країнах, її специфіку та особливості. У нашому дослідженні ми спираємося на власний досвід, отриманий протягом 2017-2019 рр. у процесі навчання у коледжі Virginia Peninsula мистецького профілю в Вірджинії, США. Мистецький профіль коледжу дозволив не лише достатньо глибоко вивчити історію та культуру цієї країни, удосконалити знання англійської мови, а й на практиці познайомитися з системою художнього виховання в США.

Мета освітньої діяльності Громадського коледжу Virginia Peninsula Community College визначає так: «Ми змінюємо життя суспільства на краще за допомогою інклюзивної та справедливої освіти. Навчання передбачає постійну підтримку, пропонує передові послуги, а також інноваційні партнерства» [76].

Першочерговими цінностями коледж визначає орієнтацію на студентів, їхні інтереси, запити, уподобання, що передбачає особистісно-зорієнтоване навчання, впровадження сучасних освітніх технологій і методик, створення сприятливого освітнього середовища, яке допоможе студентам здобути необхідний комплекс професійних компетентностей, аби бути конкурентноздатними в професійній сфері по всьому світу.

Загальні тенденції освітньої політики США мають конкретне втілення в освітньому процесі коледжу, що проявляється через впровадження державних стандартів в освітній процес, посилення вимог до рівня кваліфікації викладачів і співробітників як необхідна умова забезпечення якісно високого рівня викладання, що, в свою чергу, стимулює інтелектуальне зростання і академічні досягнення серед студентства, заохочує до навчання протягом усього життя і допомагає студентам реалізувати власні особистісні та професійні цілі. Адміністрація коледжу наголошує на важливості задоволення потреб громади, тож в освітній підготовці пріоритет надається спеціальностям, які, в першу чергу здатні підтримувати економічну життєздатність регіону [76].

Академічна доброчесність та сприятливе освітнє середовище – важливі вектори в освітній політиці закладу освіти. Адміністрація коледжу, педагогічний склад велику увагу приділяються питанням відповідального ставлення студентів до навчання, етичної поведінки, добропорядності й поваги в міжособистісних стосунках та з викладачами. Заохочуються такі форми взаємодії як обмін думками, ідеями, командна робота та спільна, проектна діяльність, що спрямована на досягнення командного та особистісного успіху.

У діяльності коледжу прослідковується яскраво виражена тенденція освітньої політики США щодо диверсифікації. Мистецька освіта, яку можна отримати в коледжі, є доступною для студентів будь-якого походження, соціального статусу, раси, релігії, етносу, сексуальної орієнтації тощо. Адміністрація коледжу і весь педагогічний колектив проводять політику підтримки диверсифікованого та інклюзивного навчального середовища, яке

передбачає толерантне ставлення та повагу серед студентства, повагу до інших культур, вірувань, способів життя та поглядів.

Під час мого перебування в США я навчалась у коледжі за профілем 561 – Visual Arts – Образотворче мистецтво з наступним переліком мистецьких дисциплін: History and Appreciation of Art I (Історія та сприйняття мистецтва I), History and Appreciation of Art II (Історія та сприйняття мистецтва II), Drawing I (Академічний рисунок I), Drawing II (Академічний рисунок II), Fundamentals of Design I (Основи дизайну I), Painting I (Живопис I), Fundamentals of Design II (Основи дизайну II). Схарактеризуємо названі навчальні дисципліни.

Історія та сприйняття мистецтва I та II – це теоретичні курси, які спрямовані на широке ознайомлення студентів зі світом мистецтва. Під час опанування курсів ми вивчали та досліджували на часовій шкалі мистецтво, починаючи від світу стародавніх цивілізацій до сучасних напрямів мистецтва. Курси покликані розвинути навички критичного мислення, поцінювати культурні, історичні та технічні аспекти мистецтва. Завдяки ознайомленню з біографіями і творчим шляхом митців різних історичних епох студенти отримують глибоке розуміння того, як мистецтво з'явилося, як розвивалося в різні історичні періоди. Курси поєднували в собі такі види діяльності, як: колективне обговорення різних мистецьких тем в класі, відвідування художніх галерей та музеїв, дослідницькі завдання та творчі проекти, що сприяло розвитку критичного мислення студентів, оволодінню навичками аналізу й оцінки мистецьких творів, умінням скласти власну думку щодо твору мистецтва, умінням її обґрунтувати й вести дискусію з приводу мистецтва тощо.

Курс «*Академічний рисунок I*» служить вступом до основних концепцій та технік в образотворчому мистецтві. Він охоплює такі теми, як лінія, фігура, форма, перспектива, тіні та композиція. Студенти працюють з різними матеріалами, включаючи олівці, вугілля та туш. Вивчали натюрморт, малювання фігур, випуклі та плоскі об'єкти тощо. Курс складався з

теоретичних лекцій, практичної роботи, спостережень та аналізу об'єктів, переглядів освітніх відео та демонстрації фотозображень.

Курс «*Академічний рисунок II*» – більш поглиблений, в якому студенти удосконалюють художню майстерність, зосереджуючись на виявленні індивідуального стилю та творчості. Протягом курсу студенти вивчають складні теми мистецькознавчого змісту, експериментують з різними матеріалами, працюють над більш складними творчими проєктами. Обидва курси поєднують практичну роботу в студії з теорію та історію мистецтва, що забезпечує глибоке розуміння студентами взаємозв'язку між теоретичними засадами в мистецтві, їх історичних витоків та практичним втіленням у власній творчості.

Основи дизайну I – це вступний курс, який зосереджується на основних принципах дизайну, таких як баланс, контраст, ритм і єдність. Протягом курсу студенти вчаться працювати з такими елементами дизайну, як лінія, форма, колір, текстура. Заняття включали в себе вивчення теоретичних питань, колективні обговорення, групові та індивідуальні практичні проєкти, створення макетів, рефлексія власних робіт та зворотній зв'язок від одногрупників, що допомагає удосконалювати свої витвори або доопрацьовувати їх.

Основи дизайну II – поглиблений курс, який базується на знаннях, отриманих у попередньому курсі. Він включає в себе вивчення більш складних концепцій дизайну. Студенти працюють з типографією, вивчають комбінації шрифтів, технології та особливості виробництва. Завдання та проєкти включають в себе розробку брошур, розворотів журналів і цифрових макетів. На лекційних заняттях вивчався теоретичний матеріал про відомих дизайнерів, студенти готують доповіді про дизайнерські рухи та їх історичний контекст, вступають в дискусії та обговореннях.

Живопис I – курс мистецтва, який знайомить зі світом живопису, охоплює його основи, включаючи техніку, матеріали та вивчення теорії кольору, композиції, сприяє оволодінню фундаментальними навичками, необхідними для створення олійного живопису. Значна увага приділяється змішуванню

кольорів, створенню кіл кольору та шкал градієнтів різних відтінків. Серед завдань та проектів: виконання натюрмортів, аби навчитися основам форми, світла й тіні, пейзажний живопис, що знайомить студентів із об'єктами природи, розвиває знання про пропорції, композицію. Одним із найцікавіших завдань була підготовка доповіді про біографію митця та особливості його художнього стилю, після чого необхідно було намалювати картину з копіюванням стилю зазначеного митця. Таким чином, теорія засвоювалась на практиці і це давало змогу розвинути власний стиль, удосконалити свої художні навички. Важливою складовою навчання є колективне обговорення робіт студентів, яке заохочувало розвивати критичне сприйняття та мислення студентів. В цілому, вивчення даного курсу передбачало не лише засвоєння теоретичних положень, але і сприяло мистецькому пошуку, імпровізації та творчому самовираженню.

Загалом, навчання в коледжі запам'яталось тим, що кожне заняття поєднувало в собі наступні компоненти: теоретичну складову, практичну роботу, колективне обговорення, дискусії та рефлексію. Після виконання практичних завдань студенти обов'язково залучаються до колективного обговорення проектів, а також до організації спільних тематичних виставок. Навчання передбачає обов'язкові відвідування музеїв, виставок, аналітичний розбір експонатів та складання звіту з аналізом побаченого, що сприяло всебічному розвитку студентів, розширенню їхнього загально кругозору в сфері мистецтва, здатності до сприйняття й аналізу мистецьких творів, умінню оцінити його за визначеними критеріями, сформуванню власну думку щодо цінності мистецького твору тощо.

Варто зазначити, що закордоном підхід до навчання є не лише особистісно-зорієнтованим, але і більш індивідуалізованим, гуманістично направленим. Навчання в коледжі для багатьох студентів та в розумінні викладачів не було самоціллю, а радше способом пізнання себе, своїх почуттів, свого власного «Я» у сфері мистецтва, знаходження власного художнього стилю та його удосконалення.

Важливим моментом в коледжі є право студентів на вільний вибір предметів. Протягом семестру студент може не лише самостійно обрати предмети, але і визначитися у їх кількості. Зазвичай семестр складається з 5-6 предметів, а один предмет – тотожний 3-ом кредитам.

Окремо слід наголосити на ролі викладача як ментора та особи, що є надзвичайно важливою в освітньому процесі. Викладач виступає наставником, фасилітатором, який не дає студенту «готові» знання, а допомагає йому в особистісному розвитку, стимулюючи і мотивуючи до активної самостійної роботи, активного мислення, прояву ініціативи і творчості в освітньому процесі. Як ментор, він допомагає студентам досягати особистих та академічних цілей.

Ще однією особливістю навчання в коледжі як державного навчального закладу є наявність безкоштовних консультацій академічних радників (менторів), які допомагають молоді та випускникам загальної середньої школи познайомитися з особливостями навчання в коледжі та спрогнозувати шляхи їхньої майбутньої кар'єри. Під час профорієнтаційного консультування, ментори досліджують запити майбутніх студентів, аналізують рівень підготовки, інтереси молодої людини та підбирають варіанти майбутньої освіти. В роботу академічних радників входить консультування щодо навчальної програми, наставництва, формування студентських груп за інтересами тощо.

При виборі студентом мистецького профілю, коледж акцентує увагу на творчості, свободі, самовираженні. Академічний процес зосереджується на засвоєнні переважно практичних навичок, які можна застосувати у подальшому навчанні чи в процесі робочої діяльності, без перенавантаження викладом теорії чи неактуальної інформації. Таким чином, простежується прагматичний підхід до навчання (викладається лише той матеріал, що може знадобитися в реальному житті та подальшій роботі).

У якості мотивації та джерела натхнення студентів коледж активно використовує роздаткові матеріали з історіями успіху від реальних людей

(випускників коледжу або чинних студентів), можливостях колаборацій та стажувань.

Характерною рисою навчального середовища є спеціалізовані кімнати для відпочинку та зонування навчального простору. Такі атрибути є проявом інклюзивної тенденції в сучасній освіті. Спеціальні кімнати призначені для студентів з різними освітніми потребами та можуть бути використані для навчання, відпочинку або виконанню легких фізичних вправ. Таке середовище дозволяє створити комфортні умови для навчання та розвитку кожного студента, незалежно від їхніх особливостей.

Відтак, нами було виокремлено провідні тенденції загальної мистецької освіти в США, які ми могли констатувати під час навчання в коледжі Virginia Peninsula у таблиці 2.3. (Додаток Ж). Також було визначено провідні тенденції освітньої політики США під час навчання в коледжі Вірджинії, що показано у таблиці 2.4. (Додаток З). Охарактеризуємо їх:

1) підтримка різноманітності (диверсифікації) та забезпечення інклюзивного освітнього середовища;

2) гнучкість і доступність освіти, зокрема підтримка дистанційного навчання (навчання в коледжі проходило до епідемії COVID-19, і дистанційне навчання вже активно практикувалось навчальним закладом). Не всі, втім переважна більшість предметів була доступна до вибору як у стандартному, очному форматі, так і в дистанційному.

3) впровадження академічних програм, які навчають практичним навичкам, що можна застосовувати в реальному житті: роботі чи подальшому навчанні;

4) педагогіка партнерства, за якої викладач виступає в ролі наставника, ментора. Провідною особливістю цього закладу освіти є орієнтація на громаду, що передбачає співпрацю з локальними підприємствами для створення актуальних програм для проходження практики, стажування та забезпечення робочих місць.

Таким чином, навчання в коледжі Virginia Peninsula дозволило нам переконатися на практиці в тому, що тенденції освітньої політики США мають конкретний прояв в освітньому процесі в одному із американських закладів мистецької освіти.

Висновки до розділу 2

1. Проведений компаративний аналіз базових засад концепції «Нова українська школа», як центральної реформи системи освіти України, та тенденцій розвитку освіти в англomовних країнах показав, що у більшості позицій ці тенденції є спільними, що засвідчує світовий та європейський вибір Україною сучасної стратегії розвитку системи освіти.

2. Аналіз результатів імплементації досвіду англomовних країн у сфері загальної середньої освіти у практику нової української школи показав, що провідні тенденції розвитку загальної середньої освіти англomовних країн є характерними і для розвитку загальної середньої освіти в Україні на початку ХХІ ст., що знайшло свою конкретизацію у засадничих положеннях НУШ.

3. Власний досвід навчання в американському коледжі мистецького профілю Virginia Peninsula підтвердив дієвість тенденцій освітньої політики США. Серед них: орієнтація на високі академічні стандарти та забезпечення якісної освіти; особистісно зорієнтований зміст навчання; компетентнісна освіта з використанням сучасних технологій та освітніх методик; інклюзія.

4. Головною особливістю мистецької освіти в США є не лише її спрямованість на розвиток творчості та здатності до самовираження, але і на самопізнання, на розвиток особистості. Формування практичних навичок на уроках мистецтва для майбутньої роботи свідчить про прагматичний підхід до навчання та підготовку до виконання реальних професійних задач.

ВИСНОВКИ

1. Актуальність обраної теми дослідження «Система загальної мистецької освіти в англomовних країнах» обумовлена інтеграційною спрямованістю України в європейський та світовий освітній простір, що потребує вивчення провідних напрямів розвитку освіти розвинених країн світу, зокрема, і в галузі загальної мистецької освіти. У зв'язку з цим суттєво зростає значення наукових досліджень у галузі педагогічної компаративістики.

2. З позицій педагогічної компаративістики у дослідженні вивчення системи загальної мистецької освіти в англomовних країнах розглянуто як одиничне наукове дослідження, яке відображає специфіку системи загальної мистецької освіти в англomовних країнах, що стало метою дослідження.

3. У дослідженні розкрито сутність базових понять в контексті наукових теорій та положень, що склало його теоретичну основу. Серед базових понять дослідження: «система», «загальна мистецька освіта», «англomовні країни», «тенденція», «освітня політика», «західний світ».

4. Розкрито сутність системного підходу в методології як провідного принципу дослідження, в якому структурно об'єднані такі складові: елементи, зв'язки, взаємодія, підсистема, організація, структура, цілісність, ієрархія, системоутворювальні зв'язки, середовище.

5. З позицій системного підходу проаналізовано систему загальної мистецької освіти англomовних країн (Великобританії, країн ЄС, США) як певну цілісність, що складається з :

- законодавчо-нормативної бази (зокрема, Державний проєкт з розвитку музичної освіти);
- системи шкільних закладів національного та місцевого рівнів: заклади дошкільної освіти, початкової, основної та профільної школи;
- системи позашкільних установ та програм: мережа центрів музичної освіти; національні молодіжні музичні організації; локальні центри музичної освіти; державні молодіжні музичні організації; спеціалізовані школи тощо;

- викладацького складу та учасників освітнього процесу закладів освіти;
- системи мистецьких навчальних дисциплін (музика, образотворче, театральне, хореографічне мистецтва).

6. Компаративний аналіз сучасних тенденцій в освітній політиці англomовних країн (Англії, США та країн Євросоюзу) дозволив встановити спільні та відмінні тенденції. Серед спільних тенденцій: сформована компетентна особистість; інклюзія та рівні можливості для кожного здобувача освіти; технологізація освітнього процесу; підвищення якості освіти; професійний розвиток вчителів.

7. Компаративний аналіз засадних положень НУШ, тенденцій розвитку загальної середньої освіти в Україні засвідчив імплементацію досвіду англomовних країн як передових і найбільш розвинених країн світу.

8. Власний досвід навчання в американському коледжі мистецького профілю підтвердив дієвість провідних тенденцій освітньої політики США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балацька Н. Ю., Каленік К. В. Упровадження інновацій у культуру педагога: особливості й інструментарій. *Модернізація вищої освіти та забезпечення якості освітньої діяльності*. Перша міжнар. наук.-метод. конф., м. Харків, 31 травня 2019 р. Харків : ХДУХТ, 2019. С. 38–40.
2. Бірта Г. О. *Методологія і організація наукових досліджень* : навч. посіб. Київ, 2014. 142 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2004. 1440 с.
4. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Список англomовних країн та регіонів. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_англomовних_країн_та_регіонів (дата звернення: 20.06.2023).
5. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
6. Горбенко С. С. *Історія гуманізації музичної освіти* : навч. посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2007. 348 с.
7. Іванюк І. *Освітня політика* : навч. посіб. Київ : Таксон, 2006. 226 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/1391/1/education_policy.pdf (дата звернення 10.06.2023).
8. Козир А. В. *Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. Професіоналізм педагога : теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. праць. Слов'янськ : ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет, 2016. Вип. 3. С. 25–37.
9. Кремень В. Г. *Філософія освіти XXI століття*. Педагогіка і психологія, 2003. № 1. С. 6–16.
10. Локшина О. І. *Європейський освітній простір: оновленні орієнтири. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта: Інновації в освіті і*

контексті європеїзації та глобалізації. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 27-28 травня. 2021, м. Київ. С. 172–173.

11. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с. URL:https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

12. Масол Л. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа»: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3-4 класах на засадах компетентнісного підходу. Київ : Генеза, 2020. 160 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-predpraysivnykiv/Masol.pdf> (дата звернення: 16.08.2023).

13. Матвієнко О. В. Стратегії розвитку середньої освіти у країнах Європейського Союзу : монографія. Київ : Ленвіт, 2005. 381 с.

14. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.09.2023).

15. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola#:~:text=Замість%20запам'ятовування%20фактів%20та,та/або%20подальшу%20навчальну%20діяльність> (дата звернення: 15.09.2023).

16. Набок М. Сучасні тенденції розвитку загальної середньої освіти України. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип.19. С. 244–253.

17. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 08.08.2023).

18. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібик Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

19. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. 400 с.

20. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.

21. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. Київ : Знання, 2007. 495 с.

22. Педрада. Платформа Освіта. Освітній простір початкових класів. 8 навчальних осередків, 2020. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2330-osvtny-prostr-rochatkovih-klasv-8-navchalnih-oseredkv> (дата звернення: 27.09.2023).

23. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : підручник. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2011. С.27–28.

24. Пономарьова Г.Ф., Семенова М.О. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. Харків : Ексклюзив, 2014. 424 с.

25. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

26. Протокол № 2 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 17.07.1997 № ETS 044. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU63008?an=619917&ed=1963_05_06 (дата звернення: 27.09.2023).

27. Ракітянська Л. М. Наукові підходи як теоретико-методологічне підґрунтя педагогічних досліджень. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки ; за ред. В. Ф. Черкасов та ін. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. Вип. 163. С. 124–129.

28. Ракітянська Л. М. Системний підхід як науково-методологічний напрям розвитку професійної музичної освіти. Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та педагогічний наголоси : монографія ; за ред. Н. А. Овчаренко, Я. В. Шрамка. Кривий Ріг, 2018. С.170–199.

29. Ракітянська Л. Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Педагогічні науки* ; за ред. С. Сисоєва. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. №3–4 (56–57). С. 36–42.

30. Ракітянська Л. Сутність та зміст поняття «емоційний інтелект». *Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка*. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. №4 (63). С. 35–42.

31. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2011. 640 с.

32. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Київ : Інтерпроф, 2002. 270 с.

33. Сбітнева Л. М. Тенденції розвитку музичної освіти в Україні на початку ХХІ ст. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. № 5 (74). С. 192–200.

34. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 319 с.

35. Світоглядний потенціал шкільної гуманітарної освіти в країнах Європейського Союзу та США : монографія / за ред. Лавриченко Н. М. Київ : Педагогічна думка, 2014. 200 с.

36. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

37. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

38. Сисоєва С. Розвиток порівняльної професійної педагогіки України: освітологічний контекст. *Освітологія: українсько-польський науковий журнал*: /за ред. В. Огнев'юка, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. Київ–Варшава, 2018. № 7. С. 49–58.

39. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О. І. Локшина, О. З. Глушко, А. П. Джурило, С. М. Кравченко, Н. В. Нікольська, М. М. Тименко, О. М. Шпарик ; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/21-13.pdf> (дата звернення 06.06.2023).

40. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. 472 с.

41. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури. Нац. гірн. ун-т. Дніпро : НГУ, 2014. 120 с. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/108578/CD491.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 14.07.2023).

42. Arts Council. National Youth Music Organisations. URL: <https://www.artscouncil.org.uk/developing-creativity-and-culture/children-and-young-people/national-youth-music-organisations> (date of access: 10.08.2023).

43. Banks J., Darling-Hammond L. The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future]. NY : Teachers College Press. 2010. 408 p.

44. Bauld A. 15 Important Trends in Education. XQSuperSchool. URL: <https://xqsuperschool.org/education-policy/15-important-trends-in-education> (date of access: 01.07.2023).

45. Boichenko M., Nikolai H., Linenko A., Koehn N. Interdisciplinary Coordination in Historical-Theoretical and Music-Performing Training of Future Musical Art Teachers. *Journal of History Culture and Art Research*, 2020. №9. С. 225–235.

46. Celce-Murcia M. Language Teaching Approaches: An Overview. 2014. URL: <http://surl.li/knyvm> (date of access: 10.07.2023).

47. Daly J. Rise of Western Power: A Comparative History of Western Civilization. Bloomsbury Publishing Plc, 2013. 664 p.

48. Department for Education. Higher Education Policy Statement and Reform: Government Consultation Response. Impact assessments and analysis of July, 2023.

[URL:https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1170666/Higher_education_policy_statement_and_reform_-_government_consultation_response_-_impact_assessments_and_analysis.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1170666/Higher_education_policy_statement_and_reform_-_government_consultation_response_-_impact_assessments_and_analysis.pdf) (date of access: 02.05.2023).

49. Department for Education. Model Music Curriculum: Key Stages 1 to 3. Non-statutory guidance for the national curriculum in England, 2021. 104 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974366/Model_Music_Curriculum_Full.pdf#:~:text=The%202021%20Model%20Music%20Curriculum%20%28MMC%29%20sits%20at,power%20of%20music%20Music%20is%20all%20around%20us (date of access: 06.08.2023).

50. Department for Education. National curriculum in England: framework for key stages 1 to 4. Statutory guidance of 02.12.2014. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4/the-national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4> (date of access: 14.02.2023).

51. Department for Education. National Curriculum in England: Music Programmes of Study. Statutory guidance of 26.03.2021. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-music-programmes-of-study/national-curriculum-in-england-music-programmes-of-study> (date of access: 14.02.2023).

52. Department for Education. Statutory guidance. National curriculum in England: music programmes of study. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-music-programmes-of-study> (date of access: 14.02.2023).

53. Department for Education. Teachers' Standards. Guidance for school leaders, school staff and governing bodies of December, 2021. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1040274/Teachers__Standards_Dec_2021.pdf (date of access: 02.05.2023).

54. Department for Education. The Importance of Music. National Plan for Music Education, 2011. 55 p. URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7af6c240f0b66a2fc04178/DFE-00086-2011.pdf> (date of access: 03.08.2023).

55. Department for Education. The Power of music to change lives: a national plan for music education, 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-power-of-music-to-change-lives-a-national-plan-for-music-education> (date of access: 06.08.2023).

56. Department for Education. What the national plan for music education means for children and young people, 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/music-education-information-for-parents-and-young-people/what-the-national-plan-for-music-education-means-for-children-and-young-people> (date of access: 10.08.2023).

57. EUR-Lex. Access to European Union Law. Journal of the European Union. Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021G0226%2801%29&qid=1617706323424> (date of access: 02.07.2023).

58. European Commission. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (date of access: 01.07.2023).

59. Europeans and their Languages. Special Eurobarometer 386 of the European Commission, 2012. 145 p. P. 21. URL: https://www.academia.edu/14526448/EUROPEANS_AND_THEIR_LANGUAGES_REPORT_Special_Eurobarometer_386_Wave_EB77_1_Special_Eurobarometer (date of access: 25.06.2023).

60. Fullan M. The Principal: Three Keys to Maximizing Impact. Jossey-Bass, 2014. 192 p.

61. Houses of Parliament. Parliamentary Office of Science & Technology. Trends in Compulsory Education. *PostNote*. 2015. № 506. P. 1–6. URL: https://www.researchgate.net/publication/283852198_POSTnote_504_Trends_in_Compulsory_Education (date of access: 02.05.2023).

62. Huntington S. The clash of civilizations and the remaking of world order : Internet Archive. *Internet Archive*. URL: <https://archive.org/details/clashofcivilizat00hunt/mode/2up> (date of access: 25.06.2023).

63. Jackson M. Systems Approaches to Management. New York : Springer New York, 2000. 452 p.

64. Karan P. P. Non-Western World: Environment, Development and Human Rights. Taylor & Francis Group, 2004. 602 p.

65. Karen D. Changes in Access to Higher Education in the United States. *Sociology of Education*. 2002. Vol. 75, № 3. P. 191–210.

66. Kurth J. Western Civilization, Our Tradition. *Wayback Machine*. Fall 2003/Spring 2004. URL: https://web.archive.org/web/20170811111356/http://www.mmisi.org/ir/39_01_2/kurth.pdf (date of access: 20.06.2023).

67. Modiano M. English in a post-Brexit European Union. *World Englishes*. 2017. Volume 36, № 3. P. 313–327. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/weng.12264> (date of access: 01.07.2023).

68. Patterson J. Brown v. Board of Education: A Civil Rights Milestone and Its Troubled Legacy. Oxford University Press, 2002. 320 p.

69. Raynolds J. 6 Top Current Trends In Education In The UK. *Education Planet Online*. Rediscovering Opportunities. URL: <https://educationplanetonline.com/current-trends-in-education-in-the-uk/> (date of access: 05.05.2023).

70. Shvili J. The Western World. *WorldAtlas*. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/list-of-western-countries.html> (date of access: 20.06.2023).

71. Stuenkel O. Post-Western World: How Emerging Powers Are Remaking Global Order. Cambridge and Malden: Polity Press, 2016. 180 p.

72. Tirozzi G. Secondary Education - Current Trends. Education - Free Encyclopedia Search Engine - StateUniversity.com. URL: <https://education.stateuniversity.com/pages/2409/Secondary-Education-CURRENT-TRENDS.html#ixzz8D76DxZk3> (date of access: 10.05.2023).

73. The BSA Guide. Specialist schools – arts, drama, music. URL: <https://www.ukbsa.com/2023/04/26/specialist-schools-arts-drama-music/> (date of access: 10.08.2023).

74. The European Network for Communication and Knowledge Management of Music Education. Music Education in the United Kingdom. URL: http://menet.mdw.ac.at/menetsite/english/t_content3_1_1_uk.html (date of access: 14.07.2023).

75. U. S. Department of Education. Every Student Succeeds Act (ESSA). A New Education Law. URL: <https://www.ed.gov/essa?src=rn> (date of access: 25.06.2023).

76. Virginia Peninsula Community College. Mission. URL: <https://www.vpcc.edu/about/mission-vision-values.html> (date of access: 18.10.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. 1. Країни західного світу (за С. Ханінгтоном)

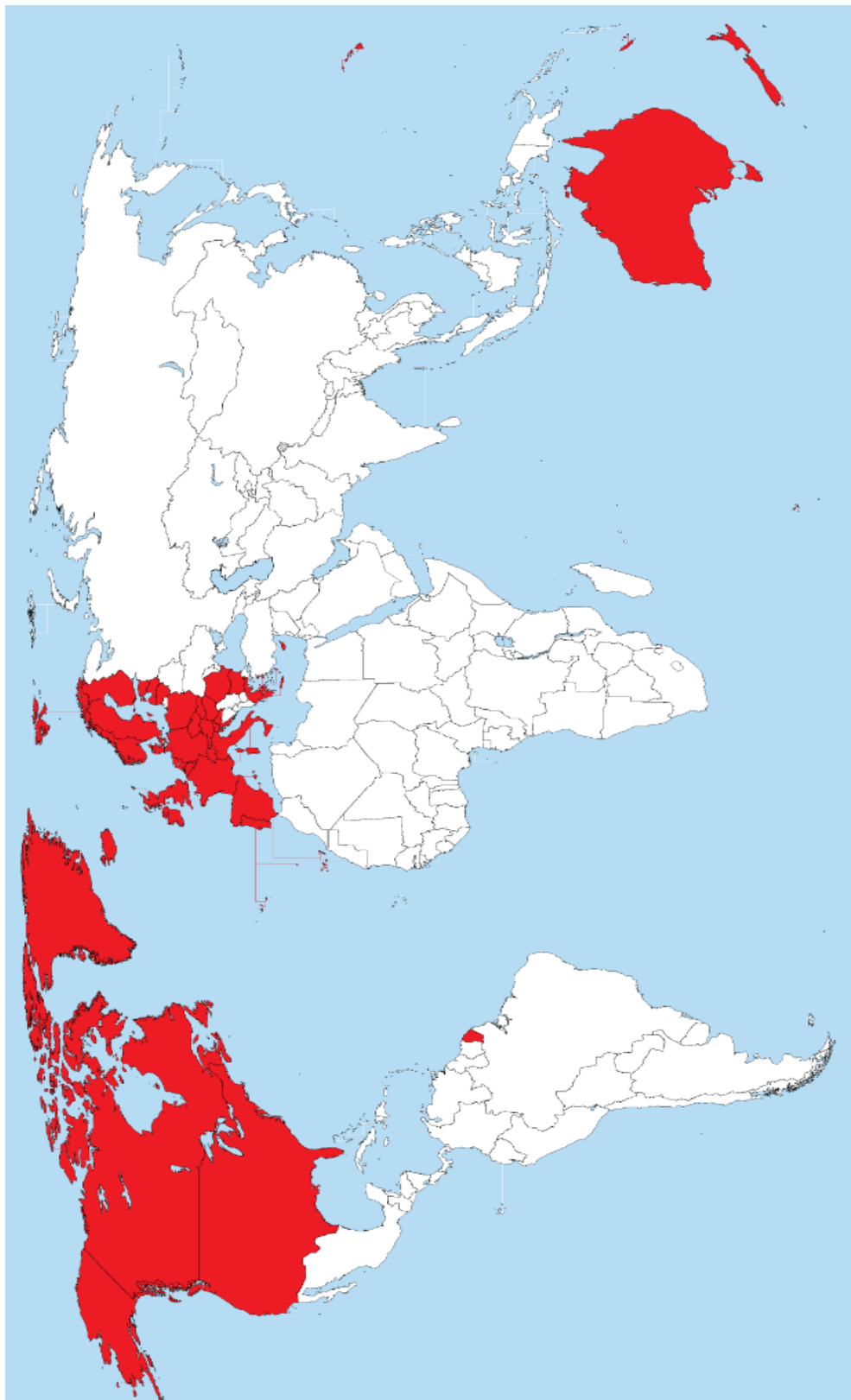

Рис. 2. Країни західного світу (за П. Каран та Дж. Делі)

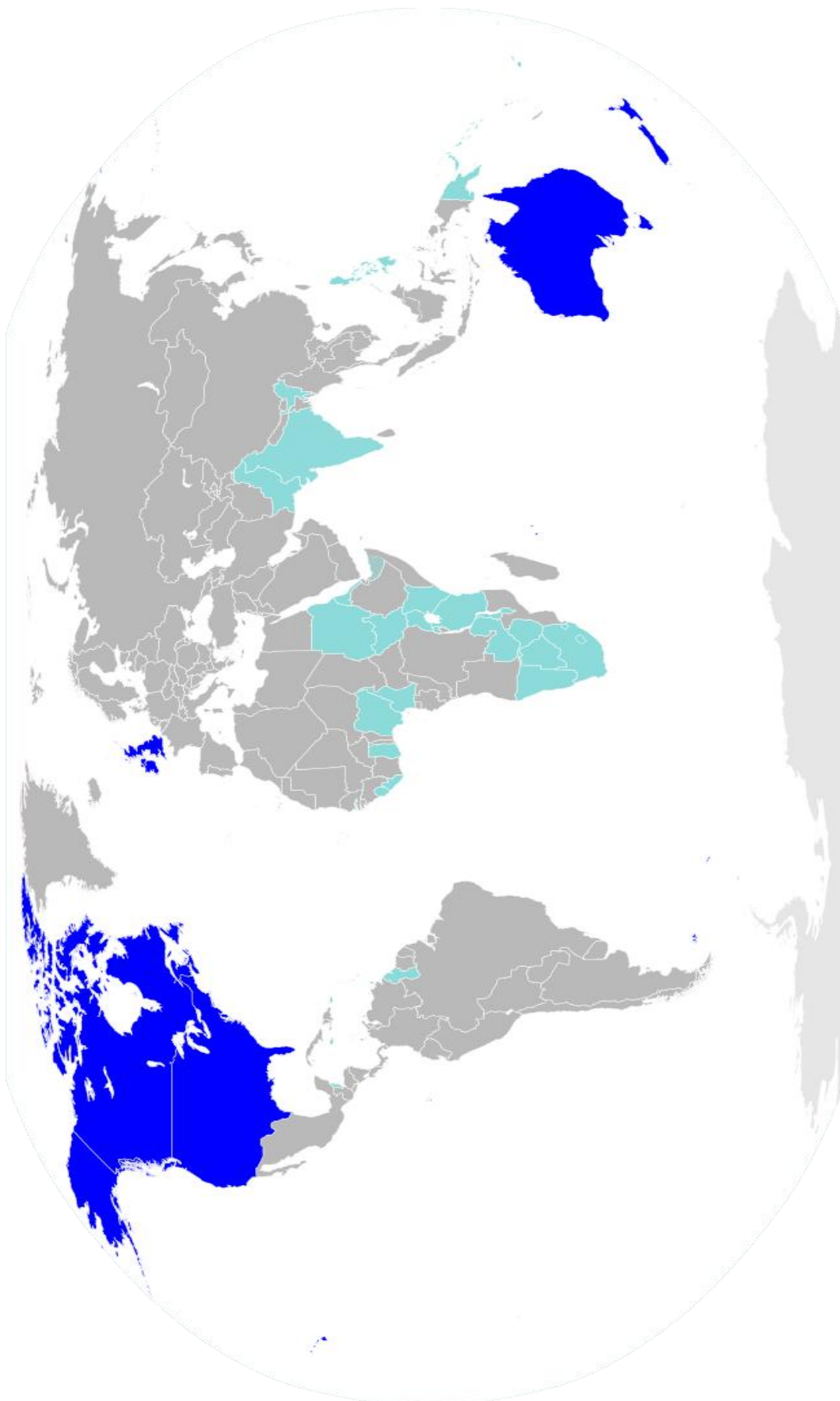

Рис. 3. Англomовні країни світу

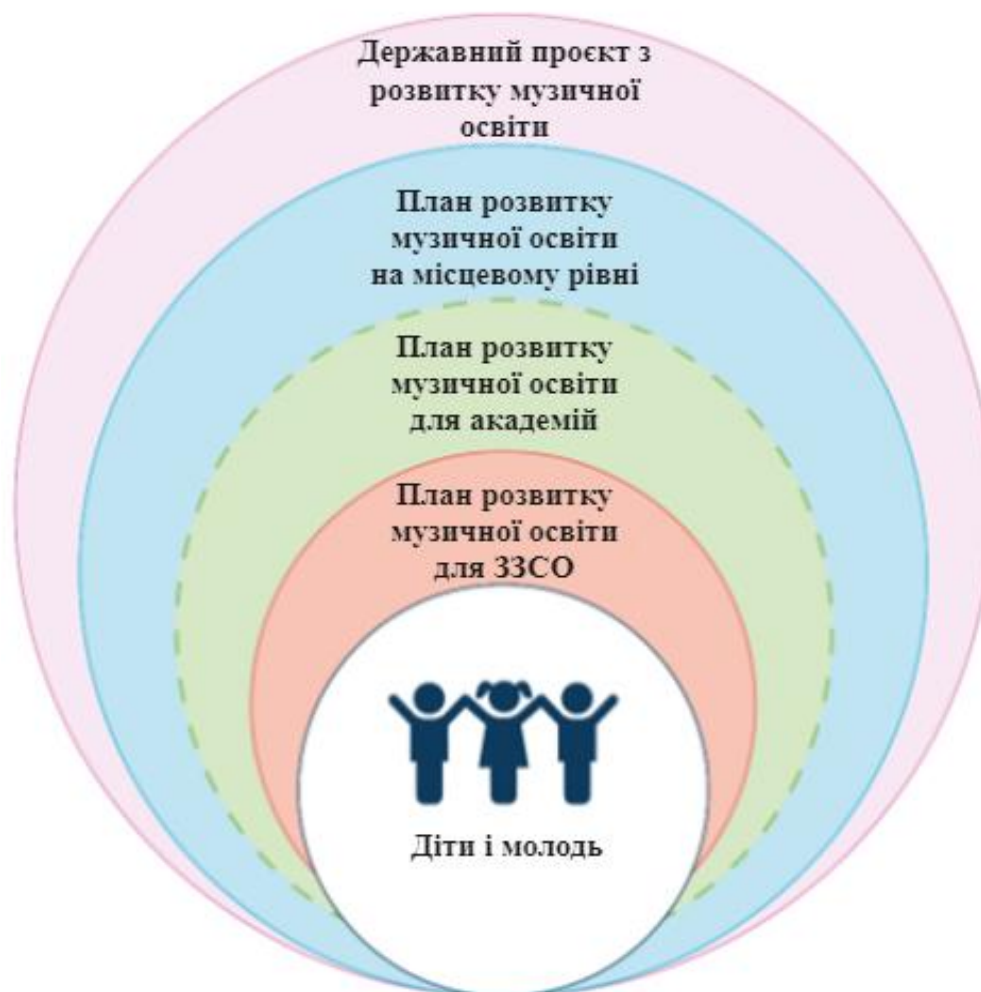

Рис.7. Система реформування та розвитку музичної освіти

Рис. 8. Модель компонентів музичної освіти в ЗЗСО, створена Музичною організацією ради округу Хемпшир (Hampshire County Council's Music Service), 2013

Ключові компетентності НУШ

№	Ключові компетентності НУШ
1.	Вміння спілкуватись державною мовою
2.	Вміння спілкуватись іноземною мовою
3.	Математична компетентність
4.	Інформаційно-цифрова компетентність
5.	Природничо-технологічна компетентність
6.	Соціально-громадська компетентність
7.	Навчання протягом життя
8.	Ініціативність і підприємливість
9.	Культурна компетентність
10.	Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя
<p>Наскрізні компетентності: <i>уміння читати і усвідомлювати прочитане; здатність виявляти свою позицію усно і на письмі; розвинуте критичне мислення; вміння обґрунтовувати власну думку; вияв ініціативи; креативність; здатність розв'язувати складні ситуації, оцінювати ризики; розвинутий емоційний інтелект та вміння управляти емоціями.</i></p>	

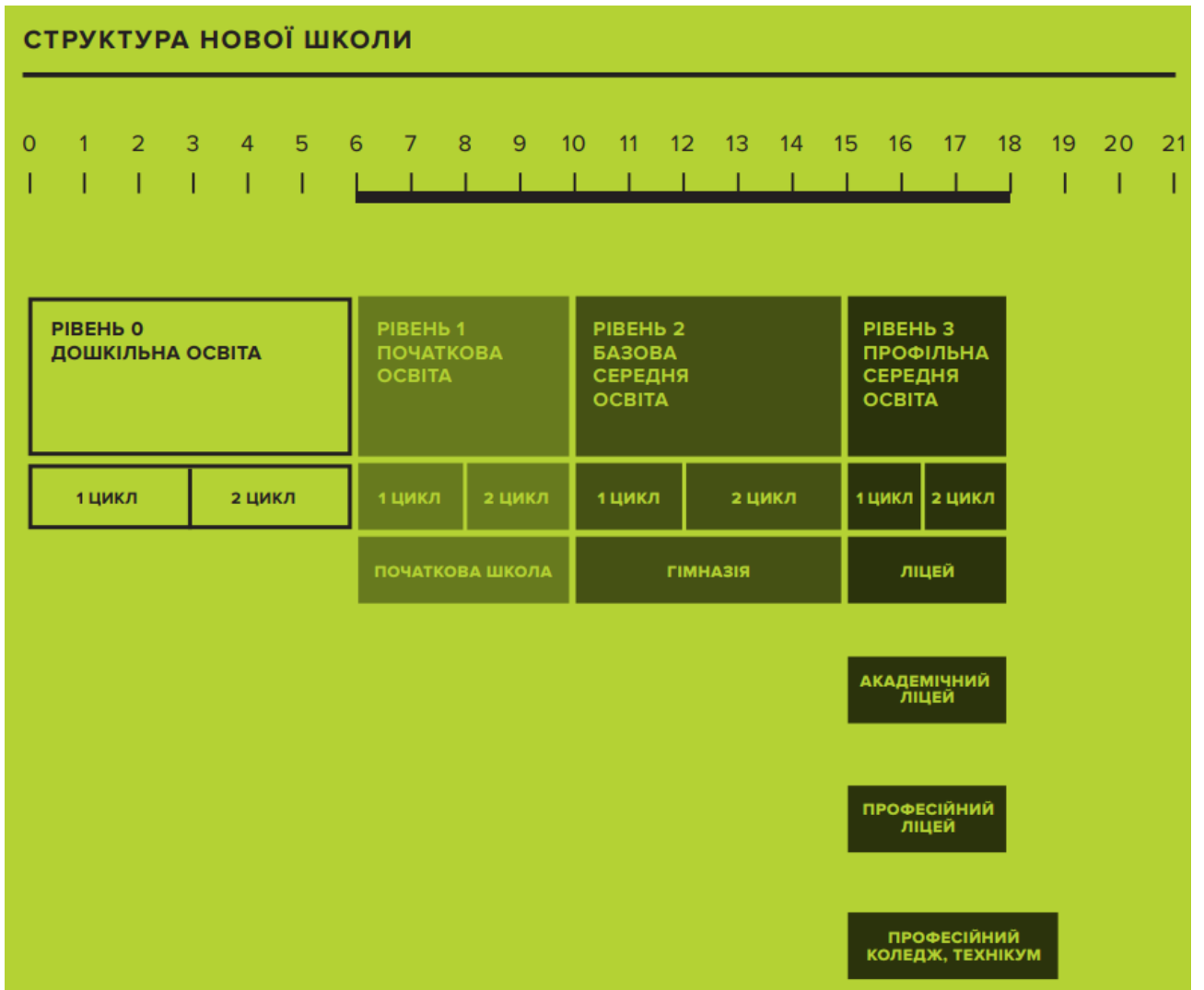

Рис. 11. Структура Нової української школи

**Тенденції розвитку мистецької освіти в США (з досвіду коледжу в
Вірджинії)**

1.	Всебічний розвиток студента (зокрема культурний, історичний та технічний аспект мистецтва)
2.	Прагматичний підхід до навчання (акцент на практичних навичках)
3.	Диверсифікація та рівність у правах
4.	Можливість обирати предмети та рівень навантаження
5.	Гуманістична парадигма у навчанні (мистецька освіта як спосіб пізнання себе)
6.	Індивідуальне консультування (коучинг та вибір майбутньої кар'єри)
7.	Мотивація через історії успіху випускників коледжу або чинних студентів
8.	Створення сприятливого навчального середовища та спеціалізованих кімнат
9.	Педагогіка партнерства: викладач виступає в ролі ментора, наставника
10.	Наявність профорієнтаційного консультування для прогнозування шляхів майбутньої кар'єри

Додаток З

Таблиця 2.4.

Тенденції освітньої політики США (з досвіду коледжу в Вірджинії)

1.	Особистісно-зорієнтоване навчання
2.	Високі стандарти та вимоги до викладачів і співробітників
3.	Пріоритет та фінансування спеціальностей, спрямованих на задоволення потреб громади
4.	Академічна доброчесність
5.	Створення сприятливого навчального середовища
6.	Набуття компетентностей і навчання протягом життя
7.	Диверсифікація та рівний доступ до освіти (інклюзія)
8.	Онлайн-навчання та розвиток технологій
9.	Гнучкість навчальної програми
10.	Акцент на практичних навичках і знаннях